

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

ORGAAN VOOR DE MEDEDEELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

21^e JAARGANG

WOENSDAG 1 APRIL 1936

No. 1057

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Liefstinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: L. R. W. Soutendijk.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruijgeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD.

DE KERN VAN HET PLAN VAN DEN ARBEID door S. Kor- teveg	Blz. 232
De ministerieele beschouwingen over de Nederlandsche zeescheepvaart door C. Vermey	234
Aanpassing? door J. W. F. Sligting	237
Wetsontwerp tot verlaging van huren en vaste lasten. De volkshuisvestingspolitiek en de deflatiepolitiek door H. van der Schaar	239
Meter of yard? door Dr. J. F. ten Doesschate	241
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
Nieuwe crisis van den Franc door Dr. H. Weichmann	243
AANTEEKENINGEN:	
De „Queen Mary”	244
De mandaat-eilanden in de Pacific	245
INGEZONDEN STUKKEN:	
Beperking van de melkproductie en rationalisering van het melkveehoudersbedrijf door P. Krediet met Naschrift door Dr. D. Hoek	246
ONTVANGEN BOEKEN	246
STATISTIEKEN	247—250
Geldkoersen. — Wisselkoersen. — Bankstaten.	

31 MAART 1936.

Ook gedurende de achter ons liggende week is de geldmarkt ruim van middelen voorzien gebleven. Dat desniettegenstaande de discontokoersen gestegen zijn, vindt zijn oorzaak in de opnieuw tot uiting gekomen vrees voor den Franschen Franc, waarmede meestal door velen in een adem onze Gulden genoemd wordt. Geldgevers hebben dan ook weder een afwachtende houding aangenomen. De rente voor driemaandsbankaccepten was tenslotte $1\frac{1}{2}$ pCt. Call onveranderd $\frac{1}{4}$ pCt. Prolongatie $1\frac{1}{4}$ à $1\frac{1}{2}$ pCt.

* * *

De gang van zaken op onze wisselmarkt werd deze week wel weder hoofdzakelijk beheerscht door het Fransche devies. De financieringsmethoden van den Franschen Staat doen menigeen met zorg de toekomst tegemoetzien. Dit heeft dan ook in Parijs weder aanleiding gegeven tot een hausse op de wisselmarkt en wel voornamelijk voor Dollars en Ponden. De Dollars zijn er weder op het gouduitvoerpunt aangeland — 15.19 —, terwijl de Pondenkoers op ca. $75\frac{1}{8}$ werd gehouden, op welken prijs de aangeboden Francs werden opgenomen. De Banque de France meende tot afweer van de aanvallen op den Franc haar disconto tot 5 pCt. te moeten verhoogen. Het eigenaardige geval heeft zich thans voorgedaan, dat de Franc, de eigenlijke oorzaak van de onrust, ten onzent eveneens gestegen is. De slotprijs was $9.73\frac{1}{4}$; remises op grond van het in Londen aan Frankrijk verleende crediet moeten aan deze stijging niet vreemd zijn.

Ook bij ons heeft menigeen weder met eenige vrees aan de toekomst van onzen Gulden gedacht, hoewel het steeds meer blijkt, dat men zich door de zich telkenmale herhalende relletjes niet meer zoo spoedig van zijn stuk laat brengen. Van een paniekachtige stemming is ditmaal geen sprake geweest; de positie van den Gulden is waarschijnlijk wel beter bevestigd, dan die van eenig ander devies. Ponden zijn hier van $7.27\frac{1}{2}$ tot $7.31\frac{1}{2}$ opgelopen, terwijl Dollars tot $1.47\frac{1}{4}$ stegen en dus weder dicht bij het gouduitvoerpunt zijn gekomen. De £/\$ koers werd op ca. 4.94½ gehouden. Ook Belga's waren gezocht en monteerden tot 24.98. Zwitsersche Francs vast 48.05. Marken weinig veranderd: 59.15. Veel vraag was er naar Effectenspermarken; de overige soorten Spermarken eerder aangeboden.

Zooals in onrustige dagen te verwachten is, zijn de Ponden en Dollars op 1- en 3-maands levering weder gezocht geweest. De agio's zijn grooter geworden. Ponden op levering 1- en 3-maanden $1\frac{1}{2}$ resp. 9 c., Dollars $\frac{1}{2}$ resp. $1\frac{1}{8}$ c. boven contant. Daarentegen waren Francs op latere levering aangeboden en wel met 15 resp. 40 p. déport.

Op de goudmarkt was veel vraag voor baren, levering Londen, die tenslotte f 1.652½ deden; levering Amsterdam noteerden f 1.651½. Ook gouden munten waren sterk gezocht; Eagles 2.51, Sovereigns 12.30, Gouden Tientjes 10.20. Dollars bankpapier sterk gezocht; zij noteeren $2\frac{1}{2}$ $\frac{0}{100}$ boven kabel. Marken bankpapier $37\frac{1}{2}$, Marken zilver $42\frac{1}{2}$.

DE KERN VAN HET PLAN VAN DEN ARBEID.

Twee grondgedachten dragen het plan van den arbeid. De eene is die van beheersching der conjunctuur en van ordening van het oeconomisch leven. De andere is die van overwinning van de huidige depressie door het in het leven roepen van een „staatsconjunctuur”. Naar deze tweede gedachte zal in dit artikel een onderzoek worden ingesteld. Wel is zij van minder wijde strekking dan de eerste hoofdgedachte van het plan, maar haar oogenblikkelijke beteekenis is veel grooter. De vraag of het mogelijk is het stagneerende oeconomische leven op gang te helpen door het uitvoeren van openbare werken, raakt het onmiddellijke belang van onze volksgemeenschap in al haar geledingen.

Het denkbeeld om kunstmatig een omslag van de conjunctuur teweeg te brengen is niet nieuw. In Duitschland, Italië, de Vereenigde Staten, Zweden en nog eenige minder bekende landen werd het in verschillende vormen tot uitvoering gebracht. Op het voorbeeld van Zweden vooral plegen de voorstanders van het plan zich te beroepen. In wezen echter vertoont het Nederlandsche plan meer overeenstemming met de situatie in Duitschland. Dit zal nog nader blijken.

De gedachte, dat het mogelijk moet zijn door staatsingrijpen den overgang van de depressie naar de opgaande conjunctuur te vervroegen, vindt haar oorsprong in een op zichzelf juiste waarneming der feiten. Die overgang toch wordt steeds gekenmerkt door nieuwe investeringen. Enkele ondernemers hebben vertrouwen in de toekomst, nemen credieten op, breiden hun fabriek uit, stichten een nieuwe. Werklooze arbeiders vinden arbeid; de vraag naar consumptiegoederen breidt zich uit; steeds meer werklooze arbeiders en kapitaalgoederen worden in het productieproces ingeschakeld. De omloopssnelheid van het geld vermeerdert, de grootere activiteit doordringt het geheele oeconomische leven. De enkele ondernemers hebben den bal aan het rollen gebracht.

Indien nu de ondernemers den bal niet aan het rollen brengen, zoo is de gedachtengang van het plan, moet de Staat het doen. Van dezen moet de initiale stoot uitgaan. Ook hier ontstaat — door de uitvoering van openbare werken — in de eerste plaats vraag naar consumptieve goederen. En ook in dit geval, zoo denkt men, zal de activiteit zich voortplanten naar andere sectoren van het productieproces.

Deze gedachtengang is zuiver symptomatisch. Wetenschappelijk is zij niet verantwoord, want zij dringt niet door tot den ondergrond der verschijnselen. Het punt, dat hier over het hoofd wordt gezien, is dat van de rentabiliteit.

De ondernemers, die een conjuncturomslag bewerken, zullen alleen dan overgaan tot hun initiatief, indien het algemeen niveau van kosten en prijzen zoo is, dat een rendabele productie kan worden verwacht.

Voor den Staat valt op dit stuk, in den gedachtengang van het plan, niets te overwegen. De openbare werken moeten nuttig zijn, zij moeten voorzien in een erkende behoefte, op rentabiliteit behoeft niet gelet.

Tot op zekere hoogte is dit juist. De Staat kan op grond van sociale overwegingen werken uitvoeren, die, oeconomisch gezien, niet rendabel zijn. En ook zulke werken zouden den omslag in de conjunctuur kunnen bewerken! Doch dit alleen, indien de algemeene voorwaarde vervuld is, waarvan wij zoeven spraken. Alleen indien de verhouding van kosten en prijzen zoo is, dat rendabele productie mogelijk is, zal de Staat, die van het uitvoeren van openbare werken uitgaat, voortzetting vinden in het vrije bedrijf. Is deze voorwaarde niet vervuld, dan zal van de uitvoering der openbare werken op de algemeene

oeconomische activiteit geen anderen invloed uitgaan dan tot dusver uitgegaan is van de werkverschaffing.

Een groote moeilijkheid in de theorie van den door den Staat te geven initialen stoot is dan ook de vraag, op welk moment die stoot moet worden gegeven. Is men te vroeg, zooals de Regeering Von Papen, die na Brüning doch vóór Hitler optrad, achteraf gezien kennelijk te vroeg kwam met haar „Anzündung”, dan loopt het initiatief van den Staat omherroepelijk in het zand. Wordt de additioneele koopkracht in het binnenland „gecreëerd”, zooals in Duitschland het geval was, dan bewerkt zij een verschuiving in de inkomensverdeling en in de verdeling der productiefactoren over de bestedingsmogelijkheden. Wordt de additioneele koopkracht verkregen door terugtrekking van kapitaalbeleggingen in het buitenland, zooals in Nederland wellicht het geval zou zijn, dan ontstaat behalve de genoemde verschuiving een verarming der volksgemeenschap door minder rendabele belegging. Dit punt komt nog ter sprake.

De cardinale vraag, die blijkens het voorgaande in verband met het plan van den arbeid moet worden gesteld, is deze, of de verhouding van prijzen en kosten in Nederland zoo is, dat er slechts hier of daar een begin behoeft te zijn om het geheele oeconomische leven tot groter activiteit op te voeren.

Deze vraag kan met de meeste stelligheid ontkennd worden beantwoord. Nog steeds is het evenwicht tusschen kosten en prijzen, dat door de crisis werd verstoord, allerminst hersteld. De oorzaak van dit verschijnsel en de verschillende aspecten, die het heeft, kunnen thans in het midden worden gelaten. Men kan wijzen op beschutte bedrijven, op landbouwsteun en meer dergelijke factoren. Hoofdzak is, dat thans algemeen wordt erkend, dat een verdere aanpassing noodig is. Tot dusver stonden ten aanzien van dit punt twee systemen tegenover elkaar, deflatie en devaluatie.

De opstellers van het plan verwerpen de deflatiegedachte. Ten opzichte van de devaluatie is het standpunt minder duidelijk omschreven, wat kennelijk een gevolg is van het feit, dat de overtuigende devaluisten geen meerderheid vormden. Men kan de situatie waarschijnlijk zoo het beste omschrijven, dat voorloopig wordt aangenomen, dat de uitvoering van het plan op zichzelf voldoende zal zijn om het evenwicht tusschen kosten en prijzen te herstellen, maar dat geen bezwaar zal worden gemaakt tegen devaluatie, indien blijkt, dat zonder haar het welslagen van het plan in gevaar zou komen. Hoewel de quaestie niet uitdrukkelijk zoo wordt gesteld, kan men zeggen, dat het plan in de plaats van deflatie of devaluatie een derde methode voorstaat tot herstel van de rentabiliteit van het bedrijfsleven, en wel een algemeene verhooging van het binnenlandsche prijsniveau door een z.g. „koopkracht-injectie”. Trouwens, dit was de eenige uitweg, nu de opstellers van het plan devaluatie niet wilden maken tot een onderdeel van hun voorstel. Hadden zij dit wel gedaan, dan zou een beroep op Zweden meer zin hebben gehad dan nu het geval is, al zouden ook dan fundamentele verschillen tusschen de positie van Zweden en Nederland zijn blijven voortbestaan (geringe bevolkingsdichtheid, laag geboortecijfer, mijn- en boschbouw als leveranciers van exportartikelen).

* * *

Op de wijze van het plan kan geen oplossing van de crisis worden gevonden. Integendeel. Een verhoging van het Nederlandsche prijspeil zou funest zijn voor onze positie als onderdeel van de wereldhuishouding. De moeilijkheden, waartoe deze politiek in Duitschland heeft geleid, vormen een waarschuwend voorbeeld. Naar het schijnt vinden de opstellers van het plan den gang van zaken daar in dit opzicht niet

zoo afschrikwekkend als men zou verwachten, en zelfs in zekeren zin navolgenswaard.¹⁾

Wat het plan aanduidt als „weloverwogen beheersing van het geldwezen” zou in werkelijkheid niets anders zijn dan het bewijs, dat men Nederland's positie als exportnatie nog weer aanzienlijk moeilijker zou hebben gemaakt dan zij thans reeds is. Gesteld al, dat men door het afsluiten van de Nederlandsche volkshuishouding een tamelijk gunstige conjunctuur zou kunnen opwekken voor die sectoren van het productieproces, die alleen voor de binnenlandsche markt werken, dan zouden toch de omstandigheden in de overige sectoren dermate ongunstig uitvallen, dat het eindresultaat voor Nederland geen verbetering zou beteekenen. Hierbij moet wel worden overwogen, dat de buitenlandsche betrekkingen voor de Nederlandsche volkshuishouding van heel wat grooter gewicht zijn dan voor de Deutsche.

Onze conclusie tot hiertoe kan dan ook geen andere zijn dan dat het plan, eenmaal uitgevoerd, zou mislukken ten aanzien van zijn hoofddoel: het ontketenen van een definitieve opwaartsche tendens. De invloed van het plan zal zich, wat zijn gunstige zijde betreft, niet veel langer uitstrekken dan noodig is voor de uitvoering der beraamde openbare werken. De ongunstige gevolgen zullen zich dan echter in nog sterker mate doen gevoelen dan tijdens de uitvoering van het plan. Dit geldt in de eerste plaats van de positie tegenover het buitenland. Verder zal de noodzakelijke aanpassing van de kosten- en prijzen-niveaux vertraagd zijn en bovendien moeilijker zijn geworden door de verzwaarde publieke lasten.

* * *

Een andere vraag is of het plan uitgevoerd kan worden; of de voorgestelde financiering van het plan mogelijk is, en zoo neen, welke mogelijkheden dan nog openstaan.

De opstellers van het plan meenen, dat de kapitaalmarkt voldoende ruim is om er de vereischte leeningen te plaatsen, en verwijzen in dat verband naar de tengevolge van de crisis „opgepotte en braakliggende kapitalen”. Aan deze meening ligt een misverstand ten grondslag.

De term „braakliggend kapitaal” is op zichzelf niet zonder zin. Men kan wijzen op den goudvoorraad van De Nederlandsche Bank. Men kan ook wijzen op de vele productiemiddelen in Nederland, die geheel of gedeeltelijk buiten gebruik zijn (fabrieken, machines). Het probleem, waarvoor een oplossing moet worden gevonden, is juist deze kapitaalgoederen opnieuw in het oeconomisch verkeer in te schakelen. De vraag, of dit op basis van het plan zal gelukken, hebben wij zoeven ontkennend beantwoord. Gelukte het echter wel, dan zou dat gepaard gaan met grotere omloopsnelheid van het geld en algemeene activering van het oeconomisch leven. Bij de banken zou zich creditexpansie voordoen en de opgepotte bankbiljetten, waaraan het plan zooveel aandacht schenkt, zullen in omloop komen om de inschakeling van de thans werklooze arbeiders en kapitaalgoederen mogelijk te maken.

In verband met de financiering der openbare werken heeft de term „braakliggende kapitalen” echter een geheel anderen inhoud dan de zoo juist bedoelde. Het gaat dan niet om kapitaalgoederen, die opnieuw moeten worden ingeschakeld, maar om kapitaal of vermogen, dat nog op investering wacht. Welnu, zoodanig vermogen, dat niet zijn substraat heeft in vast of vlottend kapitaal, dat in concreto aanwezig is, bestaat niet. Dit geldt met name van de op korten termijn via het banksysteem ter belegging aangebo-

¹⁾ De ervaringen in andere landen leren, dat een bewust geschapen opwaartse binnenlandse conjunctuur alleen doorvoerbaar was bij een weloverwogen beheersing van het geldwezen. Gedeeltelijke of volledige uitvoering van het plan maakt een nauwlettend toezicht op de bewegingen van het goud en op de wisselmarkt noodzakelijk en vereist de bereidheid, om zo nodig terstond met krachtige middelen in te grijpen (pag. 31).

den gelden.¹⁾ Uiteraard kan hetzelfde vermogen achtereenvolgens in verschillende kapitaalgoederen worden belichaamd, maar nieuwe investeringen, zooals het plan die beoogt voor de uitvoering der openbare werken en voor de voortgezette industrialisatie van onze volksgemeenschap, moeten steeds worden bestreden uit de loopende besparingen. Juist het feit, dat daarop wordt vooruitgelopen, moet tot de crisisverwekkende factoren uit de opgaande fase eener conjunctuurgolf worden gerekend. Men kan dit verschijnsel ook doelbewust ontketenen door beïnvloeding van het credietapparaat. Duitschland heeft gedurende de laatste jaren deze politiek gevolgd. Maar al kan men op die wijze tot op zekere hoogte vooruitlopen op toekomstige besparingen, men ontkomt daardoor niet aan de noodzakelijkheid inderdaad te sparen. Ook in Duitschland gaat men dit meer en meer inzien. Wil men gevaarlijke spanningen in de volkshuishouding voorkomen, dan moeten nieuwe investeringen vermeden worden, welke niet in gelijktijdige besparing haar complement vinden.

De vraag is dus, hoe het staat met de loopende besparingen van het Nederlandsche volk. Het meest betrouwbare antwoord op deze vraag vindt men door het raadplegen van de betalingsbalans. Deze leert, dat onze positie als crediteurnatie sinds 1930 achteruitloopt tengevolge van het feit, dat de goederen- en dienstenbalansen gezamenlijk een deficit opleveren, dat moet worden goedgeemaakt door afstand te doen van beleggingen in het buitenland. Nu zou het mogelijk zijn, dat dit verschijnsel werd gecompenseerd door groote kapitaalinvestatie in het binnenland. Dit is echter allerminst waarschijnlijk. De slotsom moet zijn, dat Nederland tegenwoordig een land is van negatieve besparing; het Nederlandsche volk teert in op zijn kapitaal Fonds.

De juiste kijk op deze quaestie wordt eenigszins bemoeilijkt door het feit, dat gedurende de laatste jaren de „vrees voor den gulden” herhaaldelijk groote kapitaalbedragen belegging in het buitenland deed zoeken. Naast deze tijdelijke verschuivingen bestaat er echter een minder geruchtmakende, maar veel belangrijker, constante kapitaalstroom in omgekeerde richting: een afstooten van buitenlandsche beleggingen in verband met een, op een te hoog peil gehandhaafde, nationale consumptie.

Het behoeft geen betoog, dat het ontbreken van nieuwe kapitaalbesparingen een uitermate bedenkelijk verschijnsel is voor de toekomstige welvaart van het Nederlandsche volk. Daarom is het ook ten zeerste te betreuren, dat de samenstellers van het plan van den arbeid voor dezen kant van de zaak niet het minste oog hebben. Integendeel, het geheele plan wordt gekenmerkt door maatregelen, die ten doel hebben verschuiving van inkomens van sparende deelen der volksgemeenschap naar verteerende. Een dergelijke verschuiving wordt doelbewust beoogd in het belang van de alleen heil brengende koopkrachtverhoging. Anderzijds werden bij tal van onderwerpen kapitaalsuitgaven in uitzicht gesteld, die zonder groote besparingen uit het loopende inkomen der maatschappij niet wel denkbaar zijn.

Hoe dit zij, met de loopende besparingen van het Nederlandsche volk is het thans zoo gesteld, dat het uiterst moeilijk zal zijn de voor het plan vereischte 600 millioen in drie jaar op de Nederlandsche kapitaalmarkt te leenen. Volkomen onmogelijk is het

¹⁾ Dat onder de huidige omstandigheden de groote geldruimte niet tot uitdrukking komt op de kapitaalmarkt, is een verschijnsel van andere orde. Eenerzijds is de geringe neiging tot belegging op langen termijn een symptoom van het voortduren van de crisis (d.w.z. van gebrek aan vertrouwen bij het beleggende publiek en van het feit, dat de rentabiliteit in het bedrijfsleven nog niet is hersteld). Anderzijds zal van verruiming van de kapitaalmarkt na herstel van de rentabiliteit een stimulans *ten goede* kunnen uitgaan. Maar dit alles doet niet af aan de stelling, dat accumulatie van abstracte beschikkingsmacht niet mogelijk is.

natuurlijk niet. Grote kapitalen zijn nog steeds winstgevend in het buitenland belegd, zoodat ook hun hoofdsom nog intact is. Een gedeelte daarvan zou kunnen worden teruggetrokken om de financiering van het plan mogelijk te maken. Zonder zeer ingrijpende dwangmaatregelen van den Staat zal het beleggende publiek hier echter niet toe overgaan! Daar komt nog bij, dat het voor vertering beschikbare volksinkomen niet onaanzienlijk zou worden aangetaast. Een argument, dat voor de opstellers van het plan zwaar moet wegen!

Voor zoover het den Staat niet mogelijk zou zijn het plan uit (al of niet gedwongen) leeningen te financieren, zou gebruik kunnen worden gemaakt van credietverruiming, op de wijze, waarop dat in Duitschland is geschied. Een kunstig samenstel van maatregelen heeft het daar mogelijk gemaakt vooruit te loopen op toekomstige besparingen, welk punt reeds ter sprake kwam. Overigens werd investering in kapitaalgoederen vergemakkelijkt door de beperking van de directe consumptie, die o.m. wordt veroorzaakt door het verhoogde prijspeil.

Financiering van de openbare werken door credietverruiming wordt in het Nederlandsche plan van den arbeid niet onder het oog gezien. Zij zou trouwens de positie van de Nederlandsche volkshuishouding tegenover het buitenland, waarover reeds eerder werd gesproken, extra moeilijk maken. Aan deviezenreglementeering tot handhaving van het opgezette binnenlandsche prijsniveau, zou dan zeker niet te ontkomen zijn. Ook langs dezen weg loopt het plan dus vast. De financiering van het plan moge al niet volstrekt onmogelijk zijn, zij zou toch tot onoverkomelijke moeilijkheden leiden.

Deze laatste conclusie, gevoegd bij de vroegere gevolgtrekking, dat uitvoering van het plan geen geschikt middel zou zijn om een omslag in de conjunctuur te bewerkstelligen, bewijst, dat het plan van den arbeid moet worden verworpen, omdat het in strijd is met de werkelijke belangen van het Nederlandsche volk.

Tenslotte moge nog worden gerecapituleerd, dat in den loop van dit artikel is gebleken, dat de opstellers van het plan aan drie factoren onvoldoende betekenis hebben toegekend, en wel aan de noodzakelijkheid van het herstel der rentabiliteit van het bedrijfsleven, aan de noodzakelijkheid van sterke kapitaalvorming, en aan de internationale positie van Nederland.

S. KORTEWEG.

DE MINISTERIEELE BESCHOUWINGEN OVER DE NEDERLANDSCHE ZEESCHEEPVAART. ¹⁾

Bij de behandeling in de Eerste Kamer van de begroting 1936 van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en meer bepaaldelijk bij het hoofdstuk „Zeescheepvaart”, heeft Rotterdam's burgemeester, de heer Drooglever Fortuyn, enkele behartigenswaardige opmerkingen gemaakt. Met nadruk is door den heer Fortuyn de aandacht gevestigd op de wijze, waarop de kredieten aan de scheepvaart zijn geregeld. Het is bekend, aldus spreker, dat die kredieten moeten worden teruggegeven uit de bedrijfswinsten van de gesteunde reederij. Deze regeling maakt het onmogelijk om particulier kapitaal te verkrijgen. Bij interruptie stelde de Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, de heer Gelissen, de vraag: „Welke kredieten bedoelt U: de Benas-kredieten of den scheepvaartsteun”, waarop de heer Fortuyn — het lijkt nuttig, gezien de ministerieele repliek, diens uiteenzetting aan de hand van den tekst der Handelingen woordelijk over te nemen — als volgt antwoordde:

„Het geldt voor beide kredieten. Men heeft tweeclei soorten en bij beide geldt de bepaling, dat zij moeten worden teruggegeven uit de winst, die gemaakt wordt. Nu

¹⁾ Het door mij in dit artikel verwerkte cijfermateriaal is ontleend aan het zoo juist verschenen jaarverslag der Nederlandsche Reedersvereniging.

zijn in Amsterdam en in Rotterdam maatschappijen, die dringend noodig hebben een hernieuwing van de vloot, maar wier resultaten op het oogenblik nog niet zóó zijn, dat zij het Regeeringskrediet kunnen aflossen. Door de regeling, die op het oogenblik voor het Regeeringskrediet geldt, is het practisch onmogelijk nieuwe aandelen uit te geven, omdat men geen dividend kan declareren voordat het geheele crediet van het Rijk is gerestitueerd, en uitgifte van nieuwe aandelen, zonder dat een bescheiden dividend in uitzicht kan worden gesteld, behoort vrijwel tot de onmogelijkheden. Het is in de eerste plaats een Rijksbelang om te maken, dat het gegeven krediet zoo spoedig mogelijk weer wordt gerestitueerd en dat kan alleen, wanneer de reederij nieuw kapitaal van particulieren kan krijgen. Men kan geen kapitaal van particulieren krijgen zonder dat winst wordt gemaakt, zij het op bescheiden schaal. Het is dus practisch onmogelijk dat krediet in de naaste toekomst af te lossen. Ik vraag niet, dat de Minister ter zake van dit krediet in het algemeen gemakkelijker zal worden, maar ik vraag wel dat de Regeering de bepalingen omtrent de verplichting tot aflossing zóó zal wijzigen, dat het mogelijk wordt de Rijksbijdragen door particulier kapitaal geleidelijk te vervangen. Wij zullen het er over eens zijn en de Minister in de eerste plaats, dat zoo spoedig als het mogelijk is, het Rijk zich dient terug te trekken en dat het terrein wordt overgelaten aan het particulier kapitaal en dat het dus van groot belang is om dien overgang te bevorderen.”

Op deze aan duidelijkheid niets te wenschen latende opmerkingen van den heer Fortuyn, repliceerde de Minister Blijkens de handelingen als volgt:

„Nu de wijze van kredietregeling. Ik moet zeggen: daar heeft de geachte afgevaardigde mij in het hart getroffen. Wij geven tweeclei soort krediet. Nu heeft de geachte afgevaardigde niet bedoeld de Benas-kredieten, want dat zijn tegen onderpand gegeven, rentedragende kredieten tegen 4½ pCt. Wel heeft de Benas een gagesteun gegeven, maar in de plaats daarvan is nu gekomen de scheepvaartsteun ad f 8.2 miljoen, die o.m. aan de reederijen wordt toegekend om het verschil in gage te overbruggen tusschen de gages hier en in andere landen. Nu is er deze bepaling, dat die steun moet worden terugbetaald indien in het betreffende jaar winst is gemaakt. Terecht zeggen nu de scheepvaartmaatschappijen: hoe kan ik, als ik den steun moet terugbetalen en daardoor geen winst kan uitkeeren, ooit een beroep doen op de kapitaalmarkt om kapitaal te krijgen voor verderen uitbouw van het bedrijf. Ik vind deze opvatting zeer juist en zal trachten in de richting van den geachten afgevaardigde te gaan.”

Met opzet heb ik vraag aan en antwoord van den Minister in extenso weergegeven, omdat uit beide blijkt — de Minister heeft in enkele woorden de kern der zaak waarom het gaat saamgevat — dat het probleem duidelijk is gesteld en... dat de Minister blijkens diens zeer aperte uitspraak de overwegingen en desiderata der reederijen juist acht en billijkt. Daar het hier een levensbelang der Nederlandsche zeescheepvaart geldt, zij er ook te dezer plaatse nog eens met nadruk op gewezen, dat de Regeeringssteun — voor het loopende jaar heeft de Regeering inmiddels wederom een bedrag van f 8 miljoen als steun voor de scheepvaart beschikbaar gesteld — in laatste instantie slechts doeltreffend kan zijn indien het karakter tot dusver daaraan verleend, t.w. dat van „rentelooze voorschotten” uit te behalen winsten na afschrijving volgens goed koopmansgebruik terug te betalen, gewijzigd wordt in een steunverleening zonder laatstgenoemde beperking, of, zooals de heer Arriens in zijn belangwekkende jaarrede het kernachtig noemde „à fonds perdu”. Waar voorts het bedrag van rond f 8 miljoen reeds gebleken is ontoereikend te zijn om zelfs aan primaire afschrijvings-eischen te voldoen, dient het bedrag met f 4 miljoen — ten naastenbij vertegenwoordigende de jaarlijksche „intering” der vloot — te worden verhoogd. Geschiedt zulks niet, dan wordt tevens iedere mogelijkheid om tot de urgent geworden vlootvernieuwing te komen, illusoir. Waar de Regeering reeds blijk heeft gegeven een open oog te hebben voor den noodtoestand, waarin de Nederlandsche zeescheepvaart verkeert en zich rekenschap te geven van de nationale betekenis eener behoorlijk geoutilleerde handelsvloot, mag men, mede gelet op de aan duidelijkheid niet

te wenschen latende verklaring van den Minister in de Eerste Kamer, vertrouwen, dat de Regeering op korten termijn gunstig zal beschikken op de daartoe strekkende en door de Nederlandsche Reedersvereniging gedane suggesties.

Feitelijk zou met het releveeren der bovenstaande, op zichzelf belangwekkende uitlatingen kunnen worden volstaan, ware het niet, dat de Minister bij het door hem tijdens dezelfde zitting der Eerste Kamer vervolgens gegeven algemeen overzicht, met name wat onze zeevaart aangaat, enkele minder juiste cijfers heeft genoemd, die het op zichzelf ongunstig beeld nog teveel flatteren. Het valt buiten het bestek dezer beschouwingen, in te gaan op 's Ministers uiteenzetting met betrekking tot de havens en ik moge mij, mede met het oog op de mij ten dienste staande plaatsruimte, uitsluitend bepalen tot onze „zeevaart”.

De Minister zegt met betrekking tot de scheepvaart, dat hij wil trachten een optimistisch geluid te doen hooren. Hij meent, dat het juist is om bij het beschouwen van de scheepvaart verband te leggen tusschen opleving in de wereldindustrie, den wereldhandel en de scheepvaart en gelooft, dat men dan gerechtigd is om na te gaan, of „onze scheepvaart” vanaf het laagste punt, dat wij in deze crisisperiode hebben gekend, d.i. in 1932, die opleving heeft meegemaakt of dat zij daarna tot nog lager niveau is gezakt. Bezie ik nu, aldus de Minister, de indexcijfers, dan blijkt mij, dat er ook, evenals dit met den neergang van den wereldhandel en den neergang der scheepvaart het geval was, in den opgang een parallelisme is tusschen opbloei van handel en nijverheid eener- en van de scheepvaart anderzijds. In 1932 werd het laagste punt bereikt in de voortbrenging der basisproducten; het indexcijfer bedroeg toen 96 (als normaal geldt dat van 1925—1929: 100). In 1933 was het 99, in 1934 eveneens 99. De Minister concludeert derhalve tot een stijging wat de voortbrenging van basisproducten betreft. Bij de industriële bedrijvigheid in de wereld valt een stijging waar te nemen van 78 in 1932 tot 96 in 1934, waarmee gepaard gaat een toeneming van het volume van den wereldhandel. In 1932 bedroeg het indexcijfer 81, in 1933: 85, terwijl in het afgelopen jaar zoowel de industriële productie als het volume van den wereldhandel die van 1934 overtreffen. De Minister vraagt zich vervolgens op grond dezer cijfers af: profiteert onze scheepvaart van één en ander en zoo ja, in welke mate. Zijn conclusie luidt: Onze scheepvaart heeft vanaf het laagste punt in 1932 den opgang van den wereldhandel meegemaakt. Met erkenning, dat zich vooral in de Rijscheepvaart een ernstige verschuiving heeft voorgedaan, constateert de Minister nochtans, dat vanaf 1932 zoowel wat het goederenverkeer, d.w.z. de in- en uitgeladen goederen, als de Rijnvaart betreft, een opleving valt waar te nemen. Ter staving noemt de Minister dan cijfers ten aanzien van het goederenverkeer in de Nederlandsche havens.

Nu is het eigenaardig, dat de Minister eerst „bij het beschouwen van onze scheepvaart” zegt verband te willen leggen tusschen opleving in wereldindustrie, wereldhandel en scheepvaart, om zich dan bij zijn bewijsvoering te beperken tot... de Nederlandsche havens. Dezen maatstaf aan te leggen bij de beoordeeling van „onze scheepvaart” is toch wel zeer eenzijdig. Het direct belang van onze groote algemeene vrachtaartrederijen — de naam *algemeene* vrachtaart wijst dit trouwens uit — bij de Nederlandsche havens is zeker niet zoodanig, dat een toeneming van het goederenverkeer in deze laatste een criterium zou kunnen vormen voor de beoordeeling van den toestand, waarin de Nederlandsche algemeene vrachtaartrederij verkeert. Bij de lijnbedrijven is de toestand eenigszins anders, al dient er onmiddellijk op gewezen, dat een groot aantal onzer lijnschepen mede in de nabijgelegen buitenlandse havens lossen en/of laden en dat deze categorie van reederijen óók lijnen

onderhoudt zonder dat Nederlandsche havens in het regelmatig vaarplan zijn opgenomen. De door den Minister aangelegde maatstaf kan o.i. dan ook bezwaarlijk als betrouwbaar worden aanvaard; integendeel, het is veeleer misleidend op deze wijze tot bepaalde feiten te concluderen. Het bedenkelijk karakter van deze bewijsvoering wordt trouwens nog geaccentueerd bij een minder oppervlakkige analyse der cijfers. Dan blijkt immers, dat bijv. de stijging van rond 5 millioen tons goederen, in het tijdvak 1932—1935 te Rotterdam gelost uit en geladen in zeeschepen bij in-, uit- en doorvoer, deels is veroorzaakt door de toevoeging in 1934 van Pernis en Vondelingenplaat aan Rotterdam, deels door den aanzienlijk vermeerderden doorvoer van erts en kolen. De doorvoer van zee naar het binnenland daalde van 10.4 millioen tons in 1934 tot 10 millioen tons in 1935, terwijl het in- en uitgaande stukgoedverkeer verminderde van 6.726.000 tons in 1934 tot 6.144.000 tons in 1935. Indien de Minister onderzoekt, hoe groot het percentage Nederlandsche schepen is in verhouding tot onze koopvaardijvloot, dat in de erts- en kolenvaart geregeld empplooi vindt, zal zijn optimisme op dezen grond wel eenigszins worden getemperd. Er is echter meer. Zonder de juistheid te bestrijden van de stijging van het indexcijfer voor grondstoffen en van het indexcijfer voor industriële producten, t.w. van resp. 96 en 78 in 1932 tot resp. 99 en 96 in 1934 (statistieken van den Volkenbond), moet er niettemin op gewezen, dat de *toeneming van den wereldhandel* — en dit is bij uitstek de levenwekkende en welvaart brengende bron voor de wereldscheepvaart — *sterk is tenachter gebleven* bij die van de wereldproductie.

Indexcijfers wereldproductie.

(Gemiddelde 1925—1929 = 100).

	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Grondstoffen	106	103	98	96	99	99
Industr. producten ..	112	100	89	78	88	96

Wereldhandel (gerekend naar de hoeveelheden).

(1929 = 100).

	1929	1930	1931	1932	1933	1934
1e kwartaal	97.1	94.9	84.4	76.4	72.8	77.1
2e „	99.0	92.5	84.6	73.1	72.1	77.6
3e „	98.2	88.0	82.1	68.1	75.0	76.4
4e „	105.9	95.5	90.5	78.7	80.6	—

Er bestond dus, wat den omvang van den wereldhandel aangaat, vergeleken met 1929 nog een achterstand van ca. 23 pCt. Wat baat het nu de scheepvaart of wereldproductie van grondstoffen en industriële producten al een bevredigenden vooruitgang toonen, zolang de wereldhandel, waarvan de *scheepvaart* het moet hebben, door het streven allerwegen naar protectionisme, autarkie e.d. blijft kwijnen? Het volkomen verwaarloozen door den Minister van dit aspect van het probleem is een ernstige leemte en moet vanzelfsprekend tot onjuiste conclusies leiden.

De Minister beschikt intusschen nog over andere wapenen in zijn arsenaal. Hij brengt ook den vrachtenindex ter sprake. „Wij hebben een daling van den vrachtenindex tot het jaar 1932 gehad, na 1932 zien wij een stijging, die ook onze scheepvaart ten goede is gekomen. Op het oogenblik is de vrachtenindex, die in 1933 72.6 bedroeg, gestegen tot 95.6.”

Men moet het betreuren, dat Zijne Excellentie niet heeft medegedeeld, welk jaar voor laatstgenoemd indexcijfer als basis is genomen, noch welke bron door hem geraadpleegd werd.

Stelt men 1913 = 100, zoo bedraagt het vrachtenindexcijfer volgens de Chamber of Shipping in 1934: 80.60 en in 1935: 81.07; wordt 1929 = 100 als basis genomen, dan bedroegen de indexcijfers voor 1933: 72.90, voor 1934: 75.83 en voor 1935: 76.28. Gaat men uit van 1923 = 100, dan waren de indexcijfers volgens Lloyd's List:

1929 : 89.3	1934 : 65.9
1932 : 67.1	1935 : 66.4
1933 : 64.5	

Welk indexcijfer men ook raadpleegt, een *belangrijke* stijging der vrachten sedert 1933 valt er niet uit af te leiden. Bovendien mag in een Nederlandsche berekening de daling van het Engelsch betaalmiddel niet over het hoofd worden gezien. Naar de *goudwaarde* toch zijn de vrachtindexcijfers voortdurend gedaald:

1923 = 100	1924/1926 = 1000
1929 = 89.3	1929 = 905
1932 = 48.2	1932 = 496
1933 = 43.9	1933 = 467
1934 = 40.7	1934 = 430
1935 = 39.6	1935 = 412

Degeen, die den Minister zijn vrachtindex-argument aan de hand deed, heeft, zooals uit bovenstaande vergelijkende tabellen blijkt, niet bepaald een gelukkige hand gehad en het is duidelijk, dat men iedere waarde aan 's Ministers conclusie op grond der door hem gebruikte cijfers moet ontzeggen.

Wij zijn nog niet aan het eind onzer bezwaren. De Minister heeft zijn poging om „een optimistisch geluid te doen hooren” wel ietwat geforceerd. „Onze vloot”, aldus Zijne Excellentie, „die 2.6 miljoen Bruto Reg. Tons, dat is rond 4 pCt. van de wereldvloot, uitmaakt, neemt de achtste plaats in het scheepvaartverkeer in”. Deze mededeeling behoeft eenige aanvulling.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de totale Nederlandsche koopvaardijvloot op 1 Januari in het tijdvak 1931/1935:

	Aantal	Bruto Register Tons
Totaal op 1 Januari 1935	947	2.458.618
„ „ „ 1934	972	2.538.042
„ „ „ 1933	1018	2.734.809
„ „ „ 1932	1044	2.922.025
„ „ „ 1931	1031	2.950.019

terwijl de vloot op 1 Januari 1936 bestond uit:

	Aantal	Bruto Register Tons
Stoomschepen met Ned. zeebrieven	277	1.138.783
Motor „ „ „	319	761.270
Stoom „ „ Ned.-Ind. „	119	322.607
Motor „ „ „	41	61.989
Stoom „ „ Curaç. „	36	83.694
Motor „ „ „	2	1.015
Zeilischepen met en z. hulpverm.	151	24.272
Totaal	945	2.393.630

De tonnage onder Nederlandsche vlag onderging derhalve, ondanks de aderslating in het tijdvak 1931/1934, in het afgelopen jaar opnieuw een vermindering van 64.988 B.R.T. Volgens deze cijfers (ontleend aan gegevens van de Scheepvaart-Inspectie) bedroeg de achteruitgang sinds 1931: 19 pCt., welk percentage stijgt tot 20.5 pCt. indien men de schepen met Ned.-Indische en Curaçaosche zeebrieven buiten beschouwing laat. Zóó geanalyseerd zijn de door den Minister genoemde cijfers bepaald geflatteerd. Onjuist en onvolledig zijn ook — het verhaal dreigt een-tonig te worden — de gegevens door den Minister verstrekt ten aanzien van de „ouderdoms-percentages” onzer vloot. Stelt de Minister het percentage der schepen tusschen 0 en 5 jaar op 6.5 pCt. van de geheele Nederlandsche vloot, in werkelijkheid bedraagt dit percentage naar het aantal schepen 10.9 pCt. en naar de bruto-tonnenmaat 10.4 pCt.

De navolgende vergelijking van den ouderdom der schepen van de verschillende landen, uitgedrukt in percentages van de tonnenmaat, is niet van belang ontbloomt:

	Minder dan 5 j.	5/10 j.	10/15 j.	15/20 j.	20/25 j.	25 en ouder
Wereldvloot	7.9	18.5	20.6	25.1	10.8	17.2
Engeland	8.5	25.9	26.5	19.6	12.0	7.5
Ver. Staten	4.2	5.4	15.3	60.8	6.1	8.2
Japan	11.4	13.3	13.2	37.5	8.3	16.2
Noorwegen	16.6	29.9	15.4	19.2	7.9	11.2
Duitschland	4.6	27.7	38.6	9.9	8.3	11.0
Frankrijk	12.4	14.0	30.5	17.4	15.2	10.4
Italië	8.0	19.0	21.8	19.1	11.7	20.5
Nederland	10.4	28.3	27.8	11.4	10.4	7.3
Griekenland	0	2.5	4.9	30.5	27.5	34.7

Immers bevestigen de cijfers — men zie de percentages der Nederlandsche schepen van 5—15 jaar t.w. ruim 56 pCt. tezamen — hetgeen reeds bij herhaling met klem is betoogd, t.w. dat de eisch tot vlootvernieuwing onafwijsbaar is wil op den duur behouden blijven hetgeen behouden moet worden en dit is immers wensch en bedoeling der Regeering? Niet vaak noch nadrukkelijk genoeg kan erop worden gewezen, dat vervanging van hetgeen verloren is gegaan nauwelijks heeft plaats gevonden, dat de nog resterende vloot als geheel snel veroudert en dat zich tal van gevallen voordoen, waarin *rendabele* exploitatie mogelijk zou zijn, *indien kon worden beschikt over moderne en economische schepen*. Indien in overleg met en steun van de Regeering — onmisbaar zoolang een beroep op de geldmarkt niet mogelijk is — een vorm kan worden gevonden, die de financiering verzekert van den nieuwbouw dan wel moderniseering waar zulks noodzakelijk is, zal de steun, zooals deze sedert verleden jaar wordt verleend, geleidelijk kunnen verminderen. De Nederlandsche reederij krijgt dan immers wederom de beschikking over een moderne en efficiënte vloot, die zich, veel meer dan zulks thans mogelijk is, als factor, waarmede rekening dient te worden gehouden, kan doen gelden. Zij zal met winst kunnen exploiteeren, waar thans met verlies moet worden gevaren. Hier dreigt wel zeer ernstig gevaar in het talmen want, en dit is mede van betekenis, de daling der tonnage onder Nederlandsche vlag — het blijkt duidelijk uit bovenstaande tabellen — gaat voort. Bezet ons land de achtste plaats onder de verschillende koopvaardijvloeten, *het aandeel van de Nederlandsche vlag in het wereldtotaal is opnieuw gedaald en bedraagt thans slechts 3.9 pCt.* (in 1934: 4 pCt., in 1933: 4.1 pCt., in 1932: 4.4 pCt.). *Vergeleken met het jaar, waarin de wereldvloot het grootst was, is de achteruitgang onder de vloeten, groter dan 1 miljoen bruto register tons, het sterkst in Nederland, waar de vloot sinds 1931 met 18 pCt. is verminderd.* Een zeer duidelijke taal spreekt in dit opzicht onderstaande vergelijkende tabel, aantoonend achteruitgang dan wel vermeerdering der vloeten, groter dan 1 miljoen B.R.T., sinds 30 Juni 1931:

Wereldvloot	— 7 pCt.	Frankrijk	— 15 pCt.
Engeland	— 14 „	Italië	— 8 „
Ver. Staten	— 7 „	Griekenland	+ 22 „
Japan	— 4 „	Spanje	— 4 „
Noorwegen	— 2 „	Denemarken	— 3 „
Duitschland	— 13 „	Sowjet-Rusland	+ 85 „
Nederland	— 18 pCt.		

Nederland houdt dus het weinig benijdenswaardig record van de grootste daling in tonnenmaat sedert 1931. En, het zij nog eens herhaald, de daling lijkt nog niet tot stilstand gekomen. Men dient hierbij te bedenken, dat de vloot onzer groote lijnrederijen gedurende de laatste vijf jaren is verminderd met niet minder dan 84 schepen, metende 510.000 bruto register tons en de vloot onzer algemeene vrachtaartrederijen met 35 schepen metende 95.000 bruto register tons, d.w.z. in totaal met 119 schepen metende 605.000 bruto register tons of gemiddeld pl.m. 5.000 bruto register tons per schip. In zijn jaarrede heeft de Voorzitter der Nederlandsche Reedersvereniging erop gewezen, dat de gages voor een vrachtschip van pl.m. 5.000 bruto register tons op ten minste f 52.000 per jaar kunnen worden getaxeerd. Dit beteekent, dat thans een bedrag van $119 \times f 52.000 = f 6.2$ miljoen 's jaars minder aan gages worden ontvangen en dit bedrag goeddeels in den vorm van steun door den Staat moet worden opgebracht!

Het is dan ook op deze gronden, dat niet kan noch mag worden volstaan met de grootte van en de wijze, waarop de steun tot dusver is verleend. Wij willen niet treden in de steunverleening aan den landbouw — het woord „landbouw” alleen wekt in ons land al visioenen van millioenen-dansen — wij willen er alleen met klem op wijzen, dat het *onvoorwaardelijk* verlee-

nen van steun tot een bedrag van f 8 miljoen — geen renteloze *voorschotten* derhalve maar, om het kind bij den naam te noemen, subsidie, die *niet* behoort te worden terugbetaald — vermeerderd met een bedrag van f 4 miljoen op dezelfde wijze te verstrekken teneinde de reederijen in staat te stellen in de allernoodzakelijkste afschrijvingen te voorzien en zéér geleidelijk tot vervanging of moderniseering van on-economische schepen over te gaan, alléén in staat zal zijn te verhoeden, dat onherstelbare schade wordt toegebracht aan een zeer vitaal Nederlandsch belang. Is het noodig er met nadruk op te wijzen, dat blijvende verbetering slechts mogelijk is bij herstel van den wereldhandel — het begrip „wereldhandel” in den allerruimsten zin genomen — en dat de steun, die bepleit wordt, in laatste instantie niet anders is dan het op kunstmatige wijze beschermen van een bezit, dat anders onherroepelijk verloren gaat? Dit alles spreekt dunkt ons zoo vanzelf, dat het overbodig is aan dit aspect van het probleem veel woorden te verliezen. Maar wat is de economische constellatie in dezen tijd anders dan één groote aanfluiting van „natuurlijke ontwikkeling en groei”? Wie — en dit geldt zeker voor het Nederlandsche reederijbedrijf — meent in ernst, dat hij in de verwording en in den baaierd van onze dagen, waar de laatste resten van gezond economisch inzicht en beleid door de vloedgolven van autarkie en chauvinisme in den meest ongunstigen zin, dreigen te worden weggespoeld, nochtans staande kan blijven door zich hardnekkig vast te klemmen aan de eenig juiste maar door den huidigen waan tijdelijk buiten werking gestelde economische wetten? Dit beteekent immers zelfmoord uit individueel oogpunt bezien en gebrek aan verantwoordelijkheidszin jegens de gemeenschap wanneer het gaat om verlies of behoud van nationale goederen?

Wanneer de Minister tenslotte — en hiermede willen wij onze „kanttekeningen” op diens rede in de Eerste Kamer besluiten — concludeert, dat „onze scheepvaart er niet slechter aan toe is dan die in de ons omringende landen”, dan moge Zijne Excellentie er nog eens aan herinnerd worden, dat Nederland den gouden standaard handhaaft, terwijl het Engelsch betaalmiddel en de Dollar, waarin vrachten en passagegelden worden voldaan, zéér aanzienlijk zijn gedeprimeerd.

Is er dus geen reden om „een optimistisch geluid te doen hooren”? Het antwoord moet *op grond van 's Minister's stellingen*, die, naar wij hopen te hebben aangetoond op tal van punten zeer aanvechtbaar zijn, inderdaad ontkennend luiden. Maar desondanks is vertrouwen in de uiteindelijke toekomst van Nederland's zeescheepvaart volkomen gewettigd, mits de Regeering toone de moeilijkheden en den ernst van den toestand, waarin de Nederlandsche reederij verkeert, waarlijk te beseffen. Mits zij op korten termijn het bewijs levert, dat de Nederlandsche koopvaardijvloot ook door haar wordt geacht een nationaal actief van de eerste grootte te zijn! De reeders hebben den beker van bittere aanpassing tot den laatsten druppel geledigd. Het is thans taak en plicht der Regeering te behouden wat *niet verloren* mag gaan. Minister Gelissen verklaarde door de opmerkingen van den heer Drooglever Fortuyn „in het hart” te zijn getroffen. De Nederlandsche reeders wachten thans op zijn daden!

C. VERMEY.

AANPASSING?

De omstandigheid, dat het Nederlandsche niveau van prijzen en kosten belangrijk hooger is dan dat in verschillende andere landen, oefent een zeer remmenden invloed uit op ons economisch leven.

Toen in September 1931 het Pond Sterling en de Scandinavische Kronen en later verschillende andere valuta's in waarde daalden ten opzichte van den Gulden en deze waardedaling niet samenging met, of gevolgd werd door, een evenredige stijging van prijzen

en kosten in de betrokken landen, ontstond een dispariteit tusschen de binnenlandsche en de buitenlandsche koopkracht van onze munteenheid. Dit is voor ons economisch leven zeer inuikend geweest. Onze uitvoer van goederen en diensten werd daardoor in hooge mate belemmerd; de invoer van buitenlandsche producten dreigde daarentegen overmatig te worden, zoodat maatregelen noodig waren om de binnenlandsche bedrijvigheid te beschermen.

Daarbij kwam echter, dat zich tegelijkertijd in de ons omringende wereld groote veranderingen voordeden, die van dien aard waren, dat er rekening mee gehouden moet worden, dat belangrijke gedeelten van wat vroeger afzetgebied van Nederlandsche goederen was, ook verloren gegaan zullen blijken te zijn, wanneer eenmaal ons peil van prijzen en kosten zich bij dat in andere landen zal hebben aangepast.

Deze structureele veranderingen in de wereld maken het noodzakelijk, dat in ons land behalve naar aanpassing wat betreft prijzen en kosten, gestreefd wordt naar een tweede aanpassing, die ligt op het gebied van de structuur van ons bedrijfsleven. Verschillende deelen daarvan zullen geheel of gedeeltelijk opgegeven moeten worden, omdat zij blijvend onrendabel geworden zullen blijken te zijn. Daartegenover zal natuurlijk nieuwe rendabele werkgelegenheid binnen onze grenzen gecreëerd moeten worden.

Het moeilijke is nu, dat zoolang de aanpassing op het gebied van prijzen en kosten niet haar beslag heeft gekregen, de structureele aanpassing zeer bezwaarlijk goeden voortgang kan vinden. Zoolang de dispariteit tusschen de binnenlandsche en de buitenlandsche koopkracht van den Gulden niet is opgeheven, is heel slecht vast te stellen, welke deelen van ons bedrijfsleven blijvend onrendabel geworden zijn en in hoeverre zij opgegeven moeten worden en welke deelen slechts tijdelijk in moeilijkheden zijn gekomen door de depreciatie der buitenlandsche valuta's en waard zijn door even tijdelijken steun in het leven gehouden te worden. Ook is het niet goed mogelijk op eenigszins belangrijke schaal nieuwe rendabele werkgelegenheid te scheppen, zoolang die dispariteit bestaat. Men kan in het algemeen zeggen, dat geen enkele maatregel van welvaartsbeleid met succes genomen kan worden, zoolang op het gebied van prijzen en kosten de aanpassing niet voltooid is. Vrijwel alles wat men intusschen doet heeft slechts de beperkte beteekenis van het opvangen van schokken en het verzachten van de sociale gevolgen van het aanpassingsproces.

* * *

Het is dus zaak de dispariteit zoo spoedig mogelijk te doen verdwijnen. Zooals bekend, kan dit op twee wijzen geschieden. De eerste weg is die der deflatie, waarbij alle prijzen en kosten een reële verlagings ondergaan. Dit is de weg, dien de Nederlandsche Regeering bij voortdurend zegt te willen gaan, maar waarop Zij, mede doordat Haar politiek van verzachting der gevolgen van het aanpassingsproces de tendens heeft dit proces te remmen, de laatste jaren slechts weinig vooruit kon komen.

De tweede weg is die der muntcorrectie. Een der voornaamste argumenten om dien weg te gaan is gelegen in de omstandigheid, dat gebleken is, dat de andere weg zoo weinig uitzicht heeft geboden op bereiking van het doel. De aanpassing bleef de laatste jaren uit, ondanks het hardnekkig belijden van de deflatiepolitiek.

Den laatsten tijd hoort men echter door velen de opmerking maken, dat de aanpassing thans wel vorderingen van beteekenis maakt, ja zelfs, dat ons prijsniveau zoo goed als aangepast is bij dat in het buitenland.

Zoo zeide Minister Gelissen op 11 Maart jl. in de Eerste Kamer het volgende:

„Als ik de indexcijfers, voor wat de groothandelprijzen betreft, met de buitenlandsche groothandels-

cijfers vergelijk, dan is er nog slechts een verschil van 2 pCt., dit volgens de laatste berekeningen uitgevoerd door het Bureau van de Statistiek."

Deze uitspraak is wel zeer verrassend voor degenen, die gewend zijn waarde te hechten aan de gegevens, die omtrent de beweging der groothandelsprijzen gepubliceerd worden in het „Bulletin Mensuel de Statistique" van den Volkenbond. Deze gegevens wijzen nl. op een belangrijk grooter verschil tusschen het niveau der groothandelsprijzen in ons land en in andere landen. Ter illustratie laten wij hier eenige cijfers volgen, die ontleend zijn aan het nummer van Februari 1936 van genoemde publicatie. Het zijn indexcijfers van groothandelsprijzen in eenige landen op basis 1929 = 100; voor wat betreft de landen met gedeprecieerde munteenheid ten behoeve van dit artikel op goudbasis omgerekend:

	1933	1934	1935	Januari 1936
Nederland	63.1	63.2	61.7	62.6
België	58.9	55.6	49.7	49.0 ¹⁾
Engeland	46.4	43.9	44.3	46.6
Zweden	49.3	47.0	46.4	47.6
Vereenigde Staten	55.9	47.0	49.8	50.0
Japan	33.0	28.8	28.9	29.9 ¹⁾

¹⁾ December 1935.

Deze cijfers spreken een heel andere taal. Zij wijzen er in de eerste plaats op, dat er slechts een uiterst geringe aanpassing van het niveau der groothandelsprijzen in ons land aan dat in de genoemde andere landen heeft plaats gevonden en in de tweede plaats, dat het Nederlandsche niveau, afgezien van het grote verschil met het Japansche, nog 20 à 25 pCt. moet dalen, wil men van volledige aanpassing bij dat der andere landen kunnen spreken!

Het is duidelijk, dat het Centraal Bureau voor de Statistiek, dat de berekeningen voor Minister Gelissen heeft uitgevoerd, van heel andere gegevens is uitgegaan. Een aanwijzing, welke gegevens dit zijn, is te vinden in een artikel van Prof. Dr. J. Tinbergen in „De Nederlandsche Conjunctuur" van Februari 1936. Als representant van het buitenlandsch prijsniveau, waarmee het Nederlandsche wordt vergeleken, heeft men blijkbaar genomen een door het „Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich" als internationalen prijsindex aangeduid gemiddelde van een Engelsch en een Amerikaansch indexcijfer. Had men zich hiertoe beperkt, dan zou het resultaat niet aanmerkelijk hebben kunnen afwijken van het beeld, dat de hier bovengenoemde indexcijfers te zien geven. Men is echter verder gegaan en heeft het Nederlandsche indexcijfer eenige bewerking doen ondergaan. Men moet daarbij uitgegaan zijn van de gedachte, dat dit cijfer geheel anders samengesteld is dan de buitenlandsche cijfers, waarmee men het vergeleek. Het Nederlandsche indexcijfer bevat nl. in tegenstelling tot de andere, behalve prijzen van voedingsmiddelen en grondstoffen ook die van vele afgewerkte producten van de nijverheid. De correctie zal nu hierin hebben bestaan, dat men den invloed van deze heeft geëlimineerd.

Op die wijze moet men tot het resultaat gekomen zijn, dat het Nederlandsche niveau der groothandelsprijzen slechts 2 pCt. hooger ligt dan het buitenlandsche.

De vraag is nu of op een dergelijke manier gegevens te verkrijgen zijn, welke een indruk geven van de mate, waarin het Nederlandsche peil van prijzen en kosten is aangepast bij dat in de ons omringende landen. Het heeft er allen schijn van, dat deze vraag ontkennend beantwoord moet worden.

Wanneer men het Nederlandsche indexcijfer zou ontdoen van alle elementen, die niet gevormd worden op de wereldmarkt, dan zou het residu noodzakelijk een beeld geven van volkomen aanpassing. Nu willen wij niet beweren, dat de bewerkingen, die het Centraal Bureau het indexcijfer heeft doen ondergaan, hierop neerkomen. Het lijkt er echter wel op, dat men een heel eind in die richting is gegaan.

Dit doet wel duidelijk zien, hoe weinig betrouwbaar een vergelijking van indexcijfers van groothandelsprijzen is, wanneer men wil constateeren in hoeverre er nog dispariteit bestaat tusschen de binnenlandsche en de buitenlandsche koopkracht van onze munteenheid. Wil men een betrouwbaren aanwijzer daarvoor hebben, dan moet men indexcijfers met elkander vergelijken, die zoo samengesteld zijn, dat zooveel mogelijk alle kosten en lasten, die op de verschillende nationale markten bestaan, er uitdrukking in vinden.

Als zoodanig is het best bruikbaar het indexcijfer, dat betrekking heeft op de *kosten van levensonderhoud*. Uit dezelfde bron, waaruit wij hierboven de indexcijfers der groothandelsprijzen citeerden, geven wij thans deze indexcijfers. Ook deze zijn op basis 1929 = 100 en voor wat betreft de landen met gedeprecieerde munteenheid ten behoeve van dit artikel op goudbasis omgerekend:

	1933	1934	1935
Nederland	83.0	83.4	81.1
België	82.6	79.4	62.8
Engeland	58.2	53.1	52.1
Zweden	58.1	52.7	51.6
Vereenigde Staten	60.3	47.4	49.4
Japan	32.4	29.2	28.6

Deze cijfers doen duidelijk zien, dat van eenige aanpassing van het Nederlandsche kostenniveau bij dat van de landen met een gedeprecieerde munteenheid nog geen sprake is.

J. W. F. SLIGTING.

* * *

Prof. Dr. J. Tinbergen deelt ons ter opheldering het volgende mede:

De heer Sligting heeft volkomen gelijk, wanneer hij poneert, dat de door het Centraal Bureau voor de Statistiek berekende dispariteit niet aangeeft het percentage, waarmee men — gesteld al dat men dat zoude wenschen — de munteenheid zou moeten devalueren om een aanpassing van het Nederlandsch bij het buitenlandsch prijsniveau te verkrijgen. Inderdaad kan men voor dat doel beter uitgaan van een „zoo nationaal mogelijk" indexcijfer, dus b.v. dat van de kosten van levensonderhoud, en nog beter van de binnenlandsche productiekosten. (Aan het gebruik van de kosten van levensonderhoud zijn nl. nog eenige niet geringe bezwaren verbonden: de eventuele op de consumptie drukkende lasten, die niet op de productie drukken, zijn daarin begrepen.)

Het door het Centraal Bureau berekende cijfer is dan ook met een ander doel gepubliceerd, nl. om te zien of een verklaring kon worden gegeven voor de bewegingen in het aandeel, dat de Nederlandsche uitvoer heeft in den werelduitvoer. Het daartoe geproduceerde cijfer vertoont waarschijnlijk soortgelijke bewegingen als het voor den heer Sligting meest nuttige cijfer, doch op een verkleinde schaal. Men moet het met een vergrootglas bezien.

Het geeft ondertusschen toch zoo goed mogelijk weer wat het pretendeert weer te geven: een dispariteitscijfer voor de gezamenlijke groothandelsprijzen in Nederland, gewogen naar hun belangrijkheid (de omzetten der betr. artikelgroepen). Uiteraard zijn er bij deze prijzen zeer vele, die een internationale nivellering vertoonen, ook wanneer hun productiekosten hier te lande aanmerkelijk hooger zouden zijn dan in andere landen. En de cijfers betr. de groothandelsprijzen, door den heer Sligting gebruikt, lijden aan het euvel, dat zij niet geheel vergelijkbaar zijn. De grootere daling der Engelsche indexcijfers bijv. hangt ongetwijfeld samen met het feit, dat in deze indexcijfers relatief meer grondstoffenprijzen verwerkt zijn.

WETSONTWERP TOT VERLAGING VAN HUREN EN VASTE LASTEN. DE VOLKSHUISVESTINGSPOLITIEK EN DE DEFLATIEPOLITIEK.

Het wetsontwerp tot daling van huren en vaste lasten kan bezwaarlijk worden beoordeeld buiten verband met de volkshuisvestingspolitiek, die sinds rond veertig jaren gevoerd is door het Rijk en de Gemeenten, en evenmin mag het worden beoordeeld buiten verband met de huidige deflatiepolitiek der Regering.

Sinds het eind der vorige eeuw heeft immers de Overheid van Rijk en Gemeenten geijverd voor verbetering der Volkshuisvesting. Door middel van regelingen terzake van de aanleg van bouwterreinen werden bouwbelanghebbenden gedwongen te voldoen aan steeds hoger gestelde eisen van stadsuitleg, stedenbouwkunde, enz. Door middel van bouwvoorschriften werden de bouwbelanghebbenden gedwongen te voldoen aan steeds hoger gestelde eisen van ruimte, soliditeit en aesthetische verzorging der te bouwen woningen.

Bij deze sociale politiek ging het om eminente volksbelangen. Immers is de woning in ons klimaat niet alleen een der allereerste levensbehoeften, maar de woningvoorraad, welke vroegere geslachten ons nalieten, droeg zeer sterk de kenmerken der diepe economische inzinking gedurende meer dan een eeuw, en verbetering van woningtoestanden werd algemeen eis geacht voor het bestrijden der t.b.c., in het algemeen voor de volksgezondheid, de brandveiligheid, bestrijding der drankzonde en bescherming van het gezins-, religieus en cultureel leven.

De Overheid heeft dan ook zeer beslissend ingegrepen in de kwaliteit der woningproductie sinds het eind der vorige eeuw. Ook quantitatiev strekten haar maatregelen zeer ver, enerzijds doordat veel gemeentebesturen zich meester maakten van den bodem en door het beschikbaar stellen daarvan als bouwterrein daadwerkelijk de mogelijkheid van aanbouw en de omvang van die bouw op bepaalde tijdstippen regelden, anderzijds doordat geen particulier stratenplan tot stand kon komen zonder goedkeuring der gemeentebesturen, welke goedkeuring kon worden verleend met of zonder vertraging, hetgeen mede van grote betekenis was op de quantiteit der woningproductie.

De Overheid heeft echter tevens zeer diep ingegrepen in de vorming van het prijspeil. Niet alleen doordat ruimere bebouwing meer grondoppervlak vraagt en hogere kosten van aanleg van bestrating, van plantsoenen, pleinen, bruggen, enz., maar ook doordat ruimere en solidere woningen meer materialen en hogere arbeidslonen eisen.

Bovendien veroorzaakten vele Overheidsmaatregelen stagnatie in het tijdig uitvoeren van bouwplannen, zodat bij de sterke bevolkingsgroei ondanks vrij snelle aanbouw voortdurend een woningtekort ontstond, dat gedurende een reeks van jaren zelfs overging in woningnood.

De aldus — niet zelden kunstmatig gekweekte — schaarste werkte uit den aard der zaak prijsopdrijvend, zowel voor nieuwe woningen als voor bestaande.

De Overheid heeft voor de z.g. vooroorlogse woningen de prijsstijging zelfs zeer nauwkeurig geregeld in de huurwetgeving. De eigenaars dier oude woningen profiteerden van de prijsstijging, talloze eigendomsovergangen vonden plaats, de fiscus verkreeg ruimschoots zijn deel van de prijsstijging en de latere eigenaars moesten die woningen exploiteren op het door de Overheid gestabiliseerde prijsniveau.

Onder invloed van talloze Overheidsmaatregelen was de woningproductie in het begin der twintiger jaren vrijwel geheel uit handen van den particulieren ondernemer overgegaan in die der Overheid, en terecht kon het Socialisatie-rapport stellen, dat de woningbouw daadwerkelijk gesocialiseerd was.

De financiële last van deze woningbouw bleek

echter weldra uit te gaan boven het vermogen der publieke kassen. Daarna werd de particuliere bouwondernemer door de Rijksbouwpremie geanimeerd tot nieuwbouw, hetgeen uit den aard der zaak slechts mogelijk was, indien achter dien bouwondernemer personen stonden, die bereid waren als huiseigenaars hun spaargelden in die nieuwe woningen te beleggen en — niet te vergeten — indien anderen bereid waren hun kapitaal daarin te beleggen onder hypotheccair verband.

Stelt men zich even voor, dat het hypotheccair crediet destijds niet zo vlot ware toegevoeld naar de volkshuisvesting, dan zouden de huiseigenaars met het door hen beschikbaar gestelde geld slechts rond een derde hebben kunnen financieren van de nieuwbouw. Aangezien de publieke kassen in de „woningwetbouw” de nieuwbouw reeds financierden boven hun vermogen, zou, zonder huiseigenaars en het hypotheccair crediet op de basis van 70 pCt. van de waarde der huizen, de woningnood jarenlang zijn blijven bestaan, en van een zo beduidende verbetering der volkshuisvesting als wij thans kennen zou dan geen sprake zijn geweest.

Thans hoort men niet zelden, dat de huiseigenaar zijn verlies maar moet nemen, omdat hij een zo hoge hypotheek heeft gesloten. Wie even nadenkt zal toestemmen, dat de samenwerking tussen huiseigenaar en hypotheccair crediteur op de basis van 70 pCt. hypotheek van de waarde der huizen in hoge mate aan de volkshuisvesting is ten goede gekomen en dus sociaal-economisch allerminst afkeuring verdiende. Trouwens, ook hierbij heeft de Overheid invloed uitgeoefend, want, waar op deze wijze nog niet voldoende aanbouw verzekerd was, heeft de Overheid zelf door tweede hypotheeken de bouw gestimuleerd, in welke gevallen eerste en tweede hypotheek tesamen tot 90 pCt. werden opgevoerd.

Het ligt dus allerminst op de weg van de Overheid den huiseigenaar te critiseren over de normale hypotheekverhoudingen, want die hebben destijds rechtstreeks bijgedragen tot de zo hoog opgevoerde sociale voorzieningen. Omgekeerd volgt hieruit dat, nu de deflatiepolitiek der Regering den huiseigenaar in moeilijkheden brengt, met deze omstandigheden gerekend dient te worden.

Ook op het huurniveau heeft de Overheid rechtstreeks en op meer dan één wijze invloed geoeffend. Niet alleen heeft zij dit huurniveau opgevoerd door haar eisen en door bij herhaling hogergestelde heffingen voor diensten en leveranties ten bate der bewoners — de z.g. vaste lasten, water, enz. — maar zij heeft dit huurniveau ook gedrukt door het op de markt brengen van de z.g. woningwetwoningen, waarvan de huurprijs bepaald wordt met inachtneming van een rente-type en een aflossingspercentage, waarvoor de particuliere ondernemer geen geld kan lenen, laat staan zijn eigen kapitaal beschikbaar stellen, en deze „woningwetwoningen” concureren dan ook zeer scherp op de woningmarkt, waardoor de huiseigenaar zich genoodzaakt ziet zijn huren laag te stellen, wil hij zijn beste bewoners niet kwijt raken en zijn woningen leeg zien staan.

Samenvattend mogen wij dus stellen, dat de Overheid in Nederland zeer intensief heeft ingegrepen in de vorming van het prijspeil op woninggebied; dat inzonderheid in de twintiger jaren het prijspeil is gestabiliseerd en dat die Overheidsinvloed zich niet alleen uitstrekke tot het huurbedrag als geheel, maar ook tot de samenstellende delen daarvan. Afgedacht van plaatselijke verschillen mag worden gesteld, dat de huiseigenaar, die zijn huizen op eigen grond heeft staan (dus niet op erfpacht) en zijn huizen belast had met 70 pCt. hypotheek, rond 15 pCt. van de huren kon rekenen te zijn het hem toekomend deel, en dat hij 85 pCt. van de huur moest innen om die af te dragen aan de Overheid, aan den hypotheccairen crediteur, aan onderhoud, assurantie, beheer, onkos-

ten, enz. Hieruit volgt reeds, dat 1 pCt. huurdaling op de basis 1930 voor den huiseigenaar 5 en 6 pCt. inkomstenderving betekent en bovendien evenredig kapitaalverlies, en voorts, dat reeds bij een huurdaling van 3 à 4 pCt. de huiseigenaar een inkomstenderving draagt van 20 pCt., zijnde de gemiddelde daling van het inkomen van het Nederlandsche volk sinds 1930. Waaruit weer volgt, dat elke sterkere huurdaling den huiseigenaar treft boven den gemiddelden druk. Afgezien nog van zijn kapitaalverlies, hetwelk evenredig is aan zijn inkomstenderving.

Zien wij thans welke invloed de deflatie-politiek heeft geoefend.

De Troonrede 1933 bevatte reeds een passage, die in uitzicht stelde het nemen van maatregelen om voor bestaande woningen gedeeltelijke huurverlaging mogelijk te maken, en, hoewel vermoedelijk die passage hoofdzakelijk betrekking had op „woningwetwoningen” spreekt het vanzelf, dat dit Regeringsstreven ook de exploitaties van particuliere woningen beroerde. Immers wekte die Troonrede reeds dadelijk de suggestie tot huurverlaging, hetgeen de huiseigenaars terdege konden bemerken.

Voor de „Woningwetwoningen” werden de huren sindsdien zeer beduidend verlaagd, hetgeen bevorderd werd door verlaging van de rente- en van de amortisatiefactor, en de Minister van Sociale Zaken stelde destijds in uitzicht, dat die huurverlaging der woningwetwoningen rond f 3.500.000 zou komen te kosten. Een juist overzicht is hiervan nog niet verkregen. Het is evident, dat die huurverlagingen in generlei opzicht de strekking hadden de huurders dier woningen te dwingen zich aan te passen aan lager levensniveau. Integendeel, de woningen werden niet verkleind en behoeften niet te worden ontruimd, zodat deze huurverlagingen eigenlijk het karakter droegen van een douceurtje aan de toevallige bewoners dier woningen, geheel afgedacht van de vraag of de financiële positie dier bewoners zodanig douceurtje uit de publieke kas rechtvaardigde.

Ten aanzien van particuliere woningen heeft de Overheid voor het eerst in het wetsontwerp tot verlaging van sommige vaste lasten en van huren, van Juli 1935, en daarna in het huidige wetsontwerp, de consequentie van haar deflatie-politiek aanvaard, althans in beginsel, want zij heeft niet alleen verlaging van huren geëist, maar tevens verlaging van lasten willen verzekeren.

Wij gaan thans het verschil tussen deze beide wetsontwerpen voorbij en constateren slechts zeer in het kort, dat de huurverlaging in het stelsel van het tweede wetsontwerp schijnbaar individueel, doch praktisch vermoedelijk algemeen zal worden afgedwongen waar die nog niet plaats vond en dat verlaging van rente onbeduidend is; dat de verlaging van vaste lasten slechts „perspectivisch” is; dat van verlaging van tarieven van door de Overheid verrichte diensten in het geheel geen sprake is; en dat de verlaging van canon zodanig wordt voorgesteld, dat elk verband met de vermindering van de economische waarde van het erfpachtsrecht ontbreekt. Zulks ondanks het feit, dat de Gemeenten door conversie van leeningen en bezuiniging op salarissen en loonen reeds ten zeerste geprofiteerd hebben van de deflatie.

De verlaging van de hypothecaire aflossing is slechts in schijn een bate voor den huiseigenaar, omdat daarmee praktisch niet anders geschiedt dan de mogelijkheid te scheppen voor grootere huurverlaging, waardoor de huurder in zijn huur een te kleiner deel betaalt voor amortisatie van de kostprijs van de woning, tengevolge waarvan dit schijnvoordeel voor den huiseigenaar in werkelijkheid een te grooter nadeel betekent, omdat daardoor het verminderen van zijn rentelast vertraagt.

De Overheid wijst aantasting van de hoofdsommen der hypotheeken met grote beslistheid af, hoewel zij

geen enkele grond aanwijst ter rechtvaardiging van het maken van deflatie-winst door den hypothecairen crediteur — ten koste van den huiseigenaar.

In het complex gegevens, dat de basis vormde voor de bepaling der huur ter bereiking van de hoogopgevoerde sociale verzorging in de verbetering der volkshuisvesting, is, naar mij voorkomt, geen enkel argument, dat den hypothecairen crediteur redelijkerwijze aanspraak geeft op die deflatie-winst, en, indien men het oog richt op komende tijden, en op de bezwaren, die met betrekking tot toekomstige financiering van nieuwe woningbouw zouden kunnen voortvloeien uit een thans redelijke correctie op de deflatie-politiek, zij hier opgemerkt, dat in Nederland thans een zo groot woningoverschot bestaat, dat het jaren en jaren zal duren al eer op enigszins betekenende schaal een beroep behoeft te worden gedaan op nieuw hypothecair crediet. Intussen zal de premie voor toekomstig hypothecair crediet, die in de huidige deflatie-winst den hypothecairen crediteuren toevalt, waarschijnlijk onnodig en te duur blijken, en bovendien uit de beurs van andere huiseigenaars komen dan die, welke over jaren hypothecair crediet zullen vragen voor de financiering van nieuwe woningbouw en vermoedelijk ook andere crediteuren ten goede komen dan hun, die straks gelden uitleenen.

Wordt aantasting van de hoofdsommen ter aanpassing van leeningen aan de gestegen koopkracht van den gulden afgewezen, en is de rente-reductie veel te gering om sociale rechtvaardigheid te betrachten jegens den huiseigenaar, dan blijft de vraag over of er nog een ander middel tot correctie bestaat.

Als derde mogelijkheid van correctie der funeste werking van de huidige deflatiepolitiek voor den huiseigenaar stel ik mij voor de daling van de huren op te vangen in een fonds, dat van Overheidswege in het leven wordt geroepen en dat de mogelijkheid scheidt deze extra lasten over een reeks van jaren te verdelen.

Geven wij ons rekenschap van de bedragen, waarover het gaat en voorts van de wijze van uitvoering. Stellen wij een huurgrens naar boven, voor Amsterdam bijv. f 800 per jaar, dan vallen alle duurder woningen buiten deze regeling. Sluiten wij voorts buiten deze regeling de woningen, die in de laatste jaren zijn gebouwd, omdat bij die woningbouw reeds geprofiteerd is van de deflatie, die zich uitte in sterke daling van bouwkosten. Voor Amsterdam blijft dan vermoedelijk een jaarlijks huurbedrag over van rond f 75.000.000 op basis van 1 Januari 1931 gelijk het wetsontwerp voorstelt.

Onderstellen wij een huurdaling van 20 pCt. sinds 1930, niet omdat ik dit percentage redelijk acht, maar om aan te sluiten op het Wetsontwerp, dan wordt aldus van de huiseigenaars een offer gevorderd van f 15.000.000.

De deflatie heeft ten aanzien van onderhoud en beheer reeds in zoverre doorgewerkt, dat lonen en materialen zijn gedaald, waartegenover staat, dat de sociale lasten vrijwel gelijk zijn gebleven en dat een verhuiswoede der bevolking is ontstaan, die een nieuw nomadenleven vormde, met evenredige toenemende onverschilligheid voor des huiseigenaars goed en snellere slijtage van de woningvoorraad, gepaard gaand met luxe-eisen bij het huren van woningen, zodat alles tezamen genomen, het onderhoud en het beheer van woningen thans beduidend duurder is dan in de twintiger jaren. Het deel van de huur, dat overblijft na aftrek van onderhoud, beheer enz., is te stellen op 79 pCt. op basis 1930, en daarin is begrepen het deel, dat voor de Overheid is, het deel, dat voor den hypothecairen crediteur is en het deel, dat voor den huiseigenaar is. Wordt 20 pCt. huurdaling omgeslagen over 79 pCt. van de huur, dan betekent dit, dat de Overheid, de hypothecaire crediteur en de huiseigenaar elk 25 pCt. minder ontvangen dan tevoren. In dit schema is de verhouding van de samenstel-

lende delen der huur gehandhaafd op de basis 1930.

De Overheidslasten beliepen in 1930 inclusief kosten van waterleverantie gemiddeld 16 pCt. van de huur, zijnde van een huurbedrag van f 75.000.000 rond f 12.000.000, waarvan in deze redenering 25 pCt. zou vervallen, zodat verlichting van overheidslasten zou worden gegeven ten bedrage van f 3.000.000, waarna van het totaalbedrag der huurdaling ad f 15.000.000 overblijft f 12.000.000.

Stellen wij ons voor, dat dit bedrag moet worden geamortiseerd over 75 jaren, dan sluiten wij ons aan bij de termijn, die de Regering onlangs heeft voorgesteld voor amortisatie van leningen voor de „woningwetbouw”. Kiezen wij voorts als rente-type, gedurende deze 75 jaren, 4 pCt., dan moet voor rente en amortisatie 4.2229 pCt. per jaar worden gerekend, gevende een jaarlijkse last van f 506.748.

Kiezen wij een rente-type van 3 pCt., dan belooft de jaarlijkse rente en amortisatie 3.3668 pCt., gevende f 404.016 per jaar. Met dergelijke bedragen, die ondanks alle moeiten en zorgen van de huidige tijd binnen de draagkracht der publieke kassen vallen, zou de Amsterdamse huiseigendom gesaneerd zijn. Voor Nederland kan men waarschijnlijk het achttvoudige in aanmerking nemen.

Beziez men deze cijfers in het licht van de offers, die de publieke kassen brengen om de exploitatie-tekorten te dekken van de „woningwetwoningen”, dan zijn zij uiterst bescheiden. Immers becijferde de Staatscommissie Vliegen, dat in het gunstige exploitatie-jaar 1927/28 die exploitatie-tekorten f 13.500.000 beliepen, en sindsdien is geen overzicht meer samengesteld, maar bij matige schatting zullen zij niet ver van de f 20.000.000 afblijven. Hierbij dient te worden bedacht, dat deze exploitatie-tekorten slechts een gering percentage van de gehele Nederlandse woningvoorraad betreffen, waartegenover de bovenbecijferde lasten bijna de gehele Nederlandse woningvoorraad betreffen.

Een belangrijke factor is de tijdsduur, die men onderstelt voor het laag blijven der huren, omdat de bovenbecijferde jaarlijkse som toeneemt naarmate de tijdsduur groter is. Intussen moge reeds thans worden gewezen op corrigerende invloeden. Gedacht is bijv. aan de mogelijkheid om van nieuwgebouwde woningen, die ten volle profiteren van de deflatie, een extra-heffing te vorderen ten bate van het fonds, hetzij in de vorm van een bouwpremie of van een jaarlijkse heffing. Een flinke bouwpremie zou tevens remmend werken op al te ruime nieuwbouw, hetgeen zonder twijfel ons economisch leven ten goede zou komen, omdat het vastleggen van een groter kapitaal in woningbouw dan noodzakelijk is kapitaalvernietiging betekent, die in deze tijd van verarming allerminst toelaatbaar is te achten. Reeds een te groot deel van ons nationaal vermogen is belegd in de volkshuisvesting, en niemand woont op straat.

Alvorens hiervan af te stappen, zij nog opgemerkt, dat in tijden van toenemende welvaart wellicht extra baten aan het fonds zouden kunnen toevloeien, waardoor versnelde amortisatie mogelijk is.

Hierbij moge o.m. worden gedacht aan een extra heffing ten laste van de gebouwde eigendom, zodra de huurophrengsten weer normaal zijn.

Ter oriëntering zij er op gewezen, dat een jaarlijks bedrag van f 506.748 ternauwernood 0.7 pCt. belooft van f 75.000.000, zodat bij herstelde verhoudingen met een minimale premie zelfs zou kunnen worden volstaan.

Thans de wijze van uitvoering.

Niemand zal de mogelijkheid stellen, dat de publieke kassen thans in staat zijn gelden in een fonds te storten, die voldoende zijn om aan huiseigenaren en hypothecaire crediteuren de sommen te voldoen, die zij door huurdaling zouden derven. Toch is het nuttig zich dit even te realiseren, opdat men zich een denkbeeld vorme van de sociale onrechtvaardigheid, die er in gelegen zou zijn deze huurdaling ge-

heel op de huiseigenaars af te wentelen. Wij kunnen ons echter voorstellen, dat het fonds in plaats van geld, rentegevende schuldbrieven uitrekt aan de huiseigenaars, overeenkomstig het bedrag van de daling hunner huren. De huiseigenaars moeten die rentegevende schuldbrieven dan voor een evenredig deel in betaling kunnen geven aan hun hypothecaire crediteuren, en deze op hun beurt weer aan de achterhen staande crediteuren, terwijl voorts spoedig beursnotering voor deze schuldbrieven zal ontstaan, waardoor voor ieder houder gelegenheid ontstaat de stukken te gelde te maken.

Deze stukken zullen voorts vermoedelijk inzonderheid in aanmerking komen voor belegging op langen termijn.

Ik geef mij er natuurlijk rekenschap van, dat hierboven slechts een ruwe schets is gegeven van deze correctie tot correctie van de funeste gevolgen der deflatiepolitiek met betrekking tot den huiseigendom.

Bij nadere uitwerking zal men ongetwijfeld voor moeilijkheden komen. Daartegenover staat, dat deze correctie niets prejudicieert ten aanzien van latere wijzigingen, hetzij in de monetaire politiek der Regering, hetzij in de mogelijkheid om alsnog herwaarding van hoofdstommen, resp. wijziging van rente aan te brengen ter aanpassing aan de gestegen koopkracht van den Gulden.

De wet tegen onredelijke executies zal wellicht een kleine wijziging moeten ondergaan teneinde te voorkomen, dat de tegenwoordige hypothecaire crediteuren door exorbitante provisies bij afloop der leningen, ofwel door opvordering van de hoofdsommen in geld, onder de voorgestelde regeling uit zouden komen. Misschien zou het zelfs aanbeveling verdienen dien crediteuren, die om welke redenen ook, tot aflossing van hoofdsommen moeten geraken, geheel of ten dele met dergelijke schuldbrieven te voldoen, voor zover niet in geld een nieuwe lening zou kunnen worden gesloten.

Eén eventuele bedenking wil ik thans weerleggen. Crediteuren hebben het recht betaling te vorderen in Nederlandse munt. Op die grond zou wellicht iemand een bezwaar maken tegen de bovenontwikkelde gedachte. Ik zou daartegenover willen stellen, dat deze schuldbrieven in wezen geen betaling zijn, maar slechts rentedragende bewijzen van uitgestelde betaling, omdat betaling volgt op het tijdstip, waarop uitloting plaats vindt, resp. waarop zij worden verzilverd.

Overigens is het niet zo zeer de kwestie, welke naam men aan een zaak geeft en gaat het er hier inzonderheid om een vorm te vinden, waardoor jegens den huiseigenaar sociale rechtvaardigheid kan worden betracht, opdat hij worde beschermd tegen ont-eigening zonder schadevergoeding, terwijl zijn woningen sociaal en economisch voor het Nederlandse volk gelijkwaardig blijven. H. VAN DER SCHAAR.

METER OF YARD?

Toen onlangs enkele bestuursleden der Algemeene Nederlandsche Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer in Engeland een onderhoud hadden met vertegenwoordigers der Britsche reisbureaux en spoorwegen, gaven deze laatsten o.m. als hun meening te kennen, dat de Nederlanders goed zouden doen in propagandabrochures over ons land de afstanden niet in kilometers, maar in Engelsche mijlen uit te drukken. Men zou geneigd zijn, dezen wenk typeerend voor de Britsche mentaliteit te noemen, ware het niet, dat er ook in Engeland in bepaalde kringen geleidelijk aan eenige meerdere belangstelling voor het metrieke stelsel begint te komen, getuige bijv. het feit, dat men aldaar overweegt de afstanden op de nieuw te maken kadastrale kaart juist in meters en kilometers, in plaats van yards en mijlen uit te drukken.

Zoo rijst dus de vraag, hoe het eigenlijk staat met de publieke opinie in de twee groote nog overgebleven „niet-metrieke” landen — t.w. Groot-Brittannië

en de Vereenigde Staten — ten aanzien eener eventuele aanvaarding van het decimale metrieke stelsel.

Dit onderwerp is daarom actueel, omdat de Internationale Kamer van Koophandel, nadat pogingen der Italiaansche (1921) en Nederlandsche (1927) afdelingen dier Kamer om het in de plenaire vergadering aan de orde te stellen mislukt waren, tenslotte voor den aandrang, ditmaal van haar Noorsche afdeling, gezwicht is en het punt op de agenda van het in Juni 1935 te Parijs gehouden congres geplaatst heeft. Dit was op zichzelf al een belangrijk besluit van het besturend college van dit lichaam, daar men immers rekening moest houden met de zeer reële mogelijkheid van ontstemming aan de zijde der Amerikaansche en Engelsche afdelingen. Dit bezwaar, dat in 1921 en 1927 nog den doorslag had gegeven om het onderwerp niet aan de orde te stellen, bleek echter thans te zijn overwonnen door het inzicht, dat een discussie over het metrieke stelsel in een zoo bij uitstek daarvoor geschikt milieu als dat der I. K. v. K. slechts ten voordeele van den wereldhandel zou kunnen zijn. Aldus is dan ook geschied en de Kamer heeft zelfs een — overigens voorzichtig gestelde — resolutie ten gunste van dit stelsel aan het slot van haar Parijsche congres aangenomen.

Tot goed begrip van zaken moge hier thans eerst een korte uiteenzetting volgen van de beide groote, op den huidigen dag nog geldende, systemen van maten en gewichten.

Het eene dan is het, hier te lande sedert 1820 wettelijk verplicht gestelde, decimale metrieke stelsel. Het decimale systeem, waarbij de telling, om het maar eenvoudig te zeggen, in machten van 10 geschiedt, werd door de Arabieren, die het weer van de Hindoes hadden overgenomen, in Europa ingevoerd, o.m. door Simon Stevin (theorie der decimale fracties) vervolmaakt en veroverde na de Fransche revolutie stormenderhand het overgrootste deel der wereld. De Fransche hervormers, die over het algemeen niet voor ingrijpende maatregelen terugschrikten, zagen terecht in, dat ook het terrein der maten en gewichten, waarop in geheel Europa een vrijwel chaotische verwarring heerschte, een dankbaar object voor „ordering” bood. Zij droegen daarom de natuurkundigen Delambre en Méchain op de noodige metingen te verrichten en deze beide heeren kwamen na 7-jarige meetproeven (1792—1799) tot de conclusie, dat de afstand van de polen tot de equator 5131180 „toises” bedroeg. Volgens een reeds in 1791 op voordracht van een door de Academie van Wetenschappen benoemde Commissie werd de lengte-eenheid, de meter, nu aangenomen op 1/10.000.000 deel van dezen afstand of een veertig millioenste deel van de meridiaan. Een standaardmeter van een platina-iridium alliage werd vervaardigd en hoewel latere metingen de overtuiging gaven, dat de werkelijke lengte van de quadrant ca. 440 toises meer was en dus ook de werkelijke meter een fractie langer was dan de standaard-meter, heeft men het maar bij het origineel gelaten. Volgens de later (1875) gesloten Internationale Meterconventie is de te Sèvres in het Bureau International des Poids et Mesures berustende meter de wereld-standaard-meter geworden, waarnaar alle andere landen de lengte-hunner standaard-meters (die op gezette tijden te Sèvres gereviseerd worden) bepalen. De overige maten worden op hoogst eenvoudige wijze verkregen door de meter te vermenigvuldigen met, resp. te deelen door, 10 of machten van 10. Wat Nederland betreft wordt de standaard-meter te Delft bewaard.

De eenheid van gewicht¹⁾ is krachtens het metrieke stelsel het gewicht van een hoeveelheid gedestilleerd

¹⁾ Wetenschappelijk juist, maar nog niet tot het spraakgebruik doorgedrongen, is, te spreken over de eenheid van massa, daar het gewicht wel, de massa echter niet afhankelijk is van de grootte der zwaartekracht (men vergelijk de bekende proeven van Prof. Vening Meinesz) en deze laatste plaatselijk op aarde zeer verschillend is.

water van 4° C., besloten in een cubieke decimeter. Zij wordt kilogram genoemd en de overige gewichten worden hieruit weer geheel volgens het decimale stelsel afgeleid. Aangezien de meter later bleek niet volkomen juist te zijn, was het kilogram ook niet geheel juist, zoodat in overeenstemming met de bij de lengtemaat gevolgde procedure besloten werd de „kilogramme”, die door het Bureau des Poids et Mesures bewaard wordt, als eenheid aan te nemen.

Tegenover dit systeem, bekorend door zijn eenvoud, staat dan het Britsche „gallon-foot-pound” systeem, dat, zij het met enkele afwijkingen van ondergeschikt belang, ook in de Vereenigde Staten van Amerika toepassing vindt. Dit stelsel heeft ongetwijfeld de oudste papieren en is ook thans nog van groote praktische beteekenis, niet door zijn theoretische verdiensten, doch uitsluitend omdat het nog dagelijks gebruikt wordt in een aantal landen, die met elkaar 1/3 deel van de wereldbevolking huisvesten.

Het loont de moeite eens na te gaan, wat de door de Internationale Kamer van Koophandel ingestelde studiecommissie voor de internationale toepassing van het decimale metrieke stelsel¹⁾ in het door haar uitgebrachte rapport over dit Britsche systeem te zeggen heeft.

Zij somt er de drie voornaamste nadeelen als volgt van op:

1. onregelmatigheid in de verhoudingen tusschen de opeenvolgende eenheden;
2. verwarring tengevolge van het gebruik van 3 series gewichten. (Avoirdupois, Troy en Apothecaries);
3. tweeslachtigheid der begrippen „Ton”, „Gallon” en „Bushel”.

Ter illustratie zij verwezen naar de onregelmatigheid der lengtematen (bij de gewichten is zij nog frapperanter, maar ook ingewikkelder), waar de verhoudingen tusschen de opeenvolgende maten: inch, voet, yard en mijl, resp. bedragen 1:12:3:1760. In feite is dan ook het Britsche systeem van maten en gewichten zoo ingewikkeld en onregelmatig, dat zij, die er mede te maken hebben, in den regel slechts de in het eigen bedrijf en de eigen branche dagelijks voorkomende eenheden goed kennen.

Wat de tweeslachtigheid der begrippen Ton, Gallon en Bushel betreft worde volstaan met te vermelden, dat deze gewichten, resp. deze inhoudsmaat, in de Vereenigde Staten 12 pCt., 17 pCt. en 3 1/2 pCt. minder bedragen dan in Groot-Brittannië.

Dat het decimale metrieke stelsel dan ook theoretisch te prefereeren is boven het Engelsch/Amerikaansche behoeft eigenlijk geen betoog meer. In de wetenschap trouwens — ook in Engeland en Amerika — is het eerstgenoemde systeem algemeen geaccepteerd. Zoo heeft bijv. de Britsche pharmacopoea het aanvaard bij het voorschrijven der doses en alle wetenschappelijke metingen worden op metrieke basis verricht.

* * *

Dit neemt niet weg, dat nog een enorme weerstand overwonnen zal moeten worden alvorens Engeland en Amerika zich bij het metrieke stelsel zullen aansluiten. Toch zijn er ongetwijfeld tekenen, die er op wijzen, dat de mentaliteit zich in deze landen — zij het zeer langzaam — ten gunste van dit stelsel gaat wijzigen.

Wat Groot-Brittannië zal doen is daarbij de belangrijkste vraag. Mocht dit land het metrieke stelsel definitief accepteeren, d.w.z. wettelijk verplicht stellen, dan zullen de Vereenigde Staten ongetwijfeld volgen, al was het alleen maar om hun invloed op de geweldig groote Britsche markt niet te verliezen.

Het vermoeden lijkt nu o.i. gewettigd, dat de Angelsaksische landen pas „metriek” zullen worden

¹⁾ Voorzitter: de Engelschman Edw. C. Barton, Vice-President van de Britsche „Decimal Association”.

Rapporteur: de Noorsche industrieel Richard Bjercke.

wanneer de economische verhoudingen in de wereld hen daartoe dwingen. Waren Amerika en het Britsche Rijk economisch gesproken afgesloten eenheden, dan zou men waarschijnlijk ad calendae graecas kunnen wachten voor zij van stelsel zouden veranderen. Maar in werkelijkheid hebben beide rijken een eminent belang bij hun export en het is dit deel van hun buitenlandschen handel, dat in dit vraagstuk de beslissende rol zal spelen. In dit verband is uiterst leerzaam de curve, die door de (Amerikaansche) „Metric Association”, onder den titel „Metric Advance” verspreid wordt en die de scherpe stijging te zien geeft van het aantal landen, dat na Frankrijk tot het decimale metrieke stelsel overging. Voor den oorlog van 1914 was een aantal landen met een totale bevolking van 600 miljoen zielen of $\frac{1}{3}$ van de wereldbevolking „metriek”, thans is dat het geval met 1.400 miljoen zielen, of $\frac{2}{3}$ van de wereldbevolking.

Deze cijfers zijn veelbeteekenend en zij zullen hun welsprekende taal zonder twijfel te zijner tijd ook voor de toech zoo commercieel aanvoelende Engelschen en Amerikanen gaan spreken. Naarmate de „decimaal” en „metriek” denkende generaties in het bedrijfsleven der 52 landen, die dit stelsel thans toepassen, aan het roer komen, zullen zij uit den aard der zaak zoo mogelijk hun machines en goederen in metrieke maten en verpakkingen willen betrekken. In dit opzicht werd een sprekend voorbeeld gegeven door Rusland. „Tien jaar geleden behoorden bijna alle in Rusland geïmporteerde werktuigen tot de „inch variety”, echter waren de importen van deze machinerieën in 1929 reeds gedaald tot 60 pCt. om het daarop volgende jaar te vallen tot 40 pCt. In 1932 waren de werktuigen met inch-maten gedaald tot 20 pCt. en werd 80 pCt. in metrieke maten besteld.”¹⁾

Wat twee andere groote afzetgebieden, en wel in het Verre Oosten, nl. Japan en China, betreft, is de situatie heden ten dage nog minder overzichtelijk, doch ook van de metrieke hervorming in deze landen zullen de Vereenigde Staten en Engeland te zijner tijd den weerslag moeten gevoelen. In Japan werd het metrieke stelsel in 1924, in China in 1935, verplicht gesteld, zoodat de komende decennien zeker een ontwikkeling der importen, identiek aan die van Rusland, te zien zullen geven.

Ten aanzien van Nederlandsch-Indië zij in dit verband vermeld, dat aldaar, steunende op de considerans van de IJkordonnantie van 2 Februari 1923, „mede om langs dien weg te komen tot algeheele invoering van het metrieke stelsel van maten en gewichten in Nederlandsch-Indië”, bepaald werd, dat enkele niet-metrieke maten en gewichten nog tot 1 Januari 1934 in den handel zouden mogen worden gebruikt. Later is deze overgangstermijn bij Gouv. Besluit verlengd tot 1 Januari 1938. In 1934 werden in Nederlandsch-Indië door den dienst van het IJkwezen totaal onderzocht ruim 860.000 maten, gewichten, meet- en weegtoestellen, waarvan slechts 75.000 stuks niet-metrieke, zijnde ongeveer 8.7 pCt.²⁾

Zoals gezegd, de wetenschap is reeds metriek, industrie en handel zijn ten aanzien van het stelsel der maten en gewichten echter nog in twee kampen verdeeld. De arbeidsverspilling, die dag in dag uit over de geheele wereld op de industrie-, handels-, expeditie- en cargadoorskantoren, die met de omrekeningen van Britsche in metrieke maten betrokken zijn, plaats vindt, is niet te schatten; zij moet echter enorm zijn.

¹⁾ Aldus door de Commissie, ingesteld door de I. K. v. K., in haar rapport ontleend aan een voordracht van den Rus Zalutsky. Het metrieke systeem werd in de U.S.S.R. verplicht gesteld bij decreet van 14 September 1918, trad op 1 Januari 1919 in werking met een overgangstermijn, waarin het nog facultatief was, van drie jaar. Deze overgangstermijn is later uitgebreid tot 1 October 1933, ten einde rekening te houden met den gebruiksduur van bestaande machinerieën, e.d.

²⁾ Een en ander blijkt mededeelingen, welwillend verstrekt door den heer J. R. van Beek, Chef van den IJkring Amsterdam.

• Dat het metrieke stelsel dan ook uiteindelijk de zege zal behalen lijkt zeer waarschijnlijk. In de „niet-metrieke” landen is wel een sterke „pro-metrieke” partij, die haar propaganda onverpoosd voortzet; van een „anti-metrieke” stemming in landen, die het systeem aanvaardden, heeft echter nog nooit iemand gehoord.

Een groot bezwaar, dat men van de zijde der Engelschen en Amerikanen steeds weer verneemt, is, dat invoering van het metrieke stelsel een enorme verspilling van het bestaande, immers niet-metrieke, productie-apparaat zou beteekenen. De ervaring in de landen, die er wel toe overgingen, leerde echter, dat dit bezwaar in het geheel niet groot geacht behoeft te worden, aangezien natuurlijk voor voldoende lange overgangstermijnen gezorgd moet worden. Zwitserland bijv. gaf hiertoe ruim een kwart eeuw den tijd en het is juist een der groote nadeelen van de voorstellen der successievelijk ingestelde Britsche staatscommissies, die een onderzoek naar de wenselijkheid der aanvaarding van het metrieke stelsel hadden in te stellen, dat zij alle met te veel haast tot deze aanvaarding concludeerden. Een overgangstermijn van 2 jaar, zooals bijv. in 1895 werd voorgesteld, was voldoende om den Britschen wetgever weer voor geruimen tijd af te schrikken, het onderwerp te entameeren.

Zal nu de meter winnen van de yard? Er is geen reden om aan te nemen, dat dit reeds spoedig zal gebeuren, maar op den duur moet toch de positie van den meter het sterkst geacht worden. Bij de discussies in de desbetreffende commissie-vergadering der I. K. v. K. sprak eigenlijk alleen de woordvoerder der Amerikanen zich tegen de resolutie uit.¹⁾ En daarom zij tot besluit vermeld, dat men in Amerika, sinds men er in het bezit was gekomen van den platina-iridium standaardmeter, waarvan in het voorgaande reeds sprake was, de yard, de eenheid van lengtemaat dus, uitdrukt in verhouding tot den... meter.

Dr. J. F. TEN DOESSCHATE.

¹⁾ In de plenaire vergadering werd de door de Commissie voorgestelde resolutie met algemeene stemmen aangenomen. Zij houdt, terecht, niet meer in dan een aanbeveling van het metrieke stelsel.

BUITENLANDSCHE MEDEWERKING.

NIEUWE CRISIS VAN DEN FRANC.

Dr. H. Weichmann te Parijs schrijft ons:

Opnieuw heerscht er in Frankrijk een valutacrisis en wederom is het vraagstuk van het weerstandsvormogen van den Franc aan de orde. Kan de positie van de schatkist als stevig genoeg worden beschouwd en kan de kapitaalmarkt nog voldoende gesteund worden, om ook ditmaal de valutacrisis te overwinnen?

De schatkist stond bij den aanvang van het nieuwe begrotingsjaar tegenover drie problemen. In de eerste plaats moesten de middelen voor de seizoensbehoefte van de schatkist in de periode van de lage belastinginkomsten worden opgebracht, waarbij het om de zekerstelling van overbruggingscredieten, ten bedrage van Frs. 3 milliard, ging. Voorts moest ongeveer Frs. 6 milliard voor de dekking van de in het z.g. bewapeningsfonds voorziene buitengewone uitgaven worden opgebracht. Tenslotte moest nog met een behoefte van ongeveer Frs. 4 milliard tot dekking van het tekort der spoorwegen rekening worden gehouden.

De toestand op de kapitaal- en geldmarkt was tegenover deze behoeften van den aanvang af niet bijzonder gunstig. In het zoo juist geëindigde tijdvak van de wetgevende macht steeg de schuld van den Staat met Frs. 7.5 milliard, terwijl de centrale bank tegelijkertijd voor ongeveer Frs. 35 milliard aan goud verloor. Deze ontwikkeling had, zooals vanzelf spreekt, een uitputting van de kapitaalmarkt tengevolge, hetgeen de dekking van de schatkistbehoefte in stijgende mate bemoeilijkte. De voor de dekking van het spoorwegentekort in Februari uitgegeven spoorweg-

leening van Frs. 1500 miljoen kon pas einde Maart worden gesloten en toonde de uitputting van de kapitaalmarkt. Het overbruggingscrediet voor de schatkist moest, met het oog op den hoogen rentevoet, op de geldmarkt in Londen worden geplaatst. Dit trof overigens ook indirect de kapitaalmarkt, omdat het ten tijde van de Londensche leening aan de Regeering ter beschikking staand plafond van Frs. 15 milliard nog slechts een bewegingsmarge van Frs. 1 milliard bedroeg en de Caisse de Depots et Consignations diensgevolge Frs. 2 milliard moest overnemen. Toen nu, tengevolge van de wederbezetting van het Rijnland, ook de financiering van de bewapeningsuitgaven urgent werd, stuitte de Regeering eenerzijds op de uitgeputte kapitaalmarkt en anderzijds op de beperkingen van de plafondwet, welke haar na het afsluiten van de leening van Frs. 3 milliard in Londen elke vrijheid van beweging, ook op de geldmarkt, ontnam.

De toestand op de kapitaalmarkt spitste zich bovendien nog meer toe door kapitaalonttrekkingen, welke zich bij de Bank van Frankrijk weerspiegelden in een nieuw goudverlies van aanvankelijk Frs. 300 mill. en welke ten bedrage van een verdere Frs. 300 mill. uit de opbrengst van de in Londen opgenomen leening moesten worden gefinancierd. Tegelijkertijd gaf de balans van de Bank van Frankrijk reeds op dat tijdstip een abnormale toeneming van de portefeuille ten bedrage van Frs. 783 mill. te zien, wat met een stijging van de bankbiljettencirculatie met ruim Frs. 1 milliard overeenkwam. Op deze wijze sloot de kapitaalmarkt zich dus geheel en wel om dezelfde redenen als waarom de Staat genoodzaakt werd aan het opnemen van nieuw kapitaal te denken.

De methode tot overbrugging van de moeilijkheden, welke de Regeering thans koos, sprak, noodgedwongen, bijna vanzelf. Zij moest door de bovengenoemde wet tot uitbreiding van het plafond overgaan, teneinde te trachten zich het geld, dat op langen termijn niet te krijgen was, op korten termijn te verschaffen. Zij moest zich daarbij ook van den steun van de Bank van Frankrijk verzekeren, omdat zonder grootere bereidheid tot herdiscontingering van de centrale bank niet op beschikbaarstelling van kapitaal op korten termijn gerekend kon worden. Tegelijk met deze methode van financieren moest thans ook de vraag actueel worden, of in deze wijze van kapitaalverschaffing, samen met de grootere bereidheid tot herdiscontingering, een eerste schrede op den weg tot valutamanipulatie moet worden gezien.

Dat men uit de verhooging van het plafond het gevaar afleidt, dat de pariteit van den Franc opgegeven zou kunnen worden, is wel psychologisch verklaarbaar, zekelijk echter niet gerechtvaardigd. De door de Regeering gekozen methode van financiering leidt niet tot een onbegrensde nieuwe credietschepping, doch blijft beperkt tot de verschaffing van Frs. 6 milliard. Ook wanneer men aanneemt, hetgeen overigens waarschijnlijk is, dat deze beschikbaarstelling van geld uiteindelijk door een vermeerdering van de bankbiljettencirculatie en een vermindering van de dekkingen wordt gefinancierd, mag toch na alle opgedane ervaring niet worden aangenomen, dat gezien de naar verhouding nog steeds groote goudreserves en geringe portefeuille door deze transactie de positie van den Franc op een of andere wijze beslissend in gevaar zou kunnen worden gebracht. Ook na de uitbreiding van het plafond kan de technische positie van den Franc tot geen speciale bezorgdheid aanleiding geven, indien niet ook nog van andere zijde gevaren opkomen.

De beslissende vraag voor de toekomst van den Franc heeft derhalve ook niet de uitbreiding van het plafond als uitgangspunt, doch de verdere ontwikkeling van schatkist en kapitaalmarkt. Het feitelijke gevaar vormt hierbij de voortdurende druk op de financiële situatie tengevolge van de onzekerheid in de buitenlandsche politiek.

De kapitaalmarkt heeft gedurende de laatste week onder dezen druk behalve de bovengeschetste spanningen verdere en verscherpte contractieverschijnselen vertoond. De laatste staat van de Bank van Frankrijk toont weliswaar een goudtoeneming van Frs. 32 miljoen, doch men mag niet over het hoofd zien, dat niettemin groote kapitaalonttrekkingen, inzonderheid naar Engeland en Nederland, hebben plaats gevonden. Zij werden alleen niet via de Bank van Frankrijk, doch door liquidatie van de leening, ten bedrage van £ 40 mill., in Londen gefinancierd en bedragen derhalve ongeveer Frs. 3 milliard. Deze groote Pondenafgiften uit het leeningsfonds waren echter niet eens voldoende om het evenwicht tusschen aanbod en vraag te herstellen. In de laatste dagen moest het Engelsche egalisatiefonds met zijn reserves ingrijpen en de sterke toeneming van de reportarieven, welke de leeninggelden met een rentevoet van 16 pCt. troffen, toont, hoe weinig vertrouwen het kapitaal en de speculatie in de toekomstige ontwikkeling van den Franc stellen.

Bij deze ontwikkeling op de kapitaalmarkt is het natuurlijk ook niet uitgesloten, dat zich voor de schatkist weder nieuwe moeilijkheden kunnen voordoen, namelijk, wanneer de vervallende schatkistbiljetten of obligaties van de Nationale Verdediging niet vernieuwd zouden worden. De overheid verzekert weliswaar ten minste tot de verkiezingen gedekt te zijn, maar gezien de juist in de laatste dagen op de kapitaalmarkt merkbare onttrekkingen en aanvallen op den Franc is dit optimisme van slechts betrekkelijke waarde.

Noch de uitbreiding van het plafond, noch de toestand van de begroting, of zelfs de stemming voor de verkiezingen en al de factoren, welke vroeger oorzaken van een valutacrisis waren, zijn heden ten dage de eigenlijke verontrustende factoren. Deze komen uitsluitend voort uit den onzekeren buitenlandschen politieken toestand. Hiervuit blijkt ook de vrij geringe macht, waarover de Regeering beschikt, om de valuta zoo noodig te steunen. Was zij in vroegere crises, welke een binnenlandsche politieke of budgetaire oorzaak hadden, in staat door het uit den weg ruimen van deze oorzaken de valuta te beschermen, zoo kan op grond van het buitenlandsch politieke karakter van de huidige crisis tot afweer van verdere kapitaalonttrekkingen eigenlijk alleen het opgeven van den gouden standaard in dezen of genen vorm baten. In dit gebrek aan economische bewegingsvrijheid en politieke zelfstandigheid ten opzichte van de gebeurtenissen ligt de eigenlijke critieke kern van de huidige situatie.

28 Maart 1936.

AANTEKENINGEN.

De „Queen Mary”.

„The Economist” van 28 Maart jl. wijdt een kleine beschouwing aan de jongste aanwinst van de Engelsche vloot. De „Queen Mary” was oorspronkelijk in 1929 ontworpen, toen de Noord-Atlantische vaart floreerde, terwijl met den eigenlijken bouw in de minder welvarende dagen van December 1930 een aanvang werd gemaakt. Twaalf maanden later kwam de financiële crisis tusschenbeide en werd het werk gestaakt. Na langdurige onderhandelingen stemde de Regeering erin toe aan de nieuw gevormde Cunard-White Star Company een voorschot van £ 4.500.000.-- te verstrekken. Dientengevolge werd het werk in Maart 1934 hervat. In September 1934 werd de „Queen Mary” gedoopt en te water gelaten.

Wat is de „Queen Mary” eigenlijk vraagt „The Economist”. Is het een handelsobject, of een speculatie, of een reclame-object, of een race-boot of een middel om de werkloosheid tegen te gaan, of eenvoudig een schepping van nationale ijdelheid? Dat het een wonder van ingenieurskunst en techniek is, met zijn 80.773 ton, 30 knopen en 1.018 voet totale lengte, zal niemand betwisten. Doch het zal er ver-

moedelijk niet zijn om de Atlantische Oceaan geheel op kosten van de schatkist te bevaren. Functionarissen van de Cunard-White Star Company hebben herhaaldelijk verzekerd, dat een schip van deze afmetingen slechts kan rendeerden, indien het een zusterschip heeft, zoodat zij samen in staat zijn gedurende het zomerseizoen een wekelijkschen dienst tusschen Southampton en New-York te onderhouden. In 1929 beraamde de maatschappij den bouw van een zusterschip, doch dit is nog niet op stapel gezet. Daarom mag niet worden verwacht, dat de „Queen Mary” ten minste gedurende de twee eerste seizoenen onder die omstandigheden zal varen, welke tot rentabiliteit kunnen leiden. Zullen wij dan het schouwspel beleven, dat de „Queen Mary” en de „Normandie” in concurrentie zullen varen onder ongunstige economische omstandigheden en zonder het zusterschip, dat elk noodzakelijkerwijze als complement noodig heeft? Indien de eerste seizoenen van de „Queen Mary” samenvallen met een welvaartspeil in Amerika, zooals in de jaren, waarin het schip werd ontworpen, dan is het nog mogelijk, dat het kansspel, waaraan de belastingbetaler is blootgesteld, te zijnen gunste zal uitvallen.

De mandaat-eilanden in de Pacific.

De vroegere Deutsche koloniën in de Pacific hebben door het verloop van de internationale gebeurtenissen, zooals het uittreden van Japan uit den Volkenbond en het Ethiopische conflict, hetwelk de vraag opwierp, in hoeverre een herverdeeling van koloniën mogelijk zou zijn, meer en meer de aandacht getrokken. De „Far Eastern Survey” van 26 Februari jl. wijdt aan deze eilanden een uitvoerige beschouwing.

De economische wereldcrisis heeft het standpunt ten aanzien van den kolonialen status quo doen veranderen. De depressiejaren hebben de hoge kosten van behoud en ontwikkeling der koloniën steeds zwaarder doen drukken op de bezitters, terwijl anderzijds de valutamoelijkheden de niet-bezitters het verkrijgen van koloniale producten bemoeilijkten.

In niet-officieele kringen in Engeland is de eventualiteit onder oogen gezien om Duitschland zijn oude bezittingen terug te geven, of het een mandaat te verlenen over de tegenwoordige Portugeesche bezittingen.

In Duitschland eischen verschillende groepen steeds nadrukkelijker teruggave van de oude koloniën; in hoeverre hier sprake is van sentimentsuitingen, van overwegingen van binnenlandsche politiek, van een vrees voor afhankelijkheid t.a.v. eventueel toekomstige sancties, of van den wensch er financieele voordelen van te verkrijgen, is onmogelijk te beoordeelen. Wel kan worden geconstateerd, dat een teruggave niet veel meer dan sentimentswaarde zou hebben.

De vroegere Deutsche bezittingen zijn de wereld alleen bekend vanwege de Samoesche rebellen, de Japansche versterkingen, als bases voor kabels, enz. Zij liggen op zeer grooten afstand van Duitschland, zoodat de eventuele voordelen van het weinige goud, fosfaat en de tropische producten, welke zij zouden kunnen leveren, geheel zouden verdwijnen door de hooge vrachtprijzen en de te treffen defensieve maatregelen.

De handel van Duitschland met zijn bezittingen vóór den oorlog vertoonde een stijging, doch West-Samoa was het eenige eiland, dat geen financieelen steun behoefde.

De mogelijkheden, welke tegenwoordig mandaat hebben over deze bezittingen, zijn, gezien hun geografische ligging, het best in staat er voordeel van te trekken, en wel voornamelijk door hun strategische waarde en hun nut voor de ontwikkeling van het Pacificvluchtverkeer.¹⁾

¹⁾ De vroegere Deutsche Pacific koloniën worden bestuurd als klasse C-Mandaten onder het Volkenbondspact.

Voor landen, welke verder van de Pacific verwijderd zijn, kunnen koloniën in de Pacific-streken belang hebben als grondstoffenproducent en afzetmarkt, en door de investeerings- en kolonisatiemogelijkheden. De „Far Eastern Survey” behandelt de ontwikkelings-tendenzen, welke een licht kunnen werpen op de tegenwoordige en toekomstige economische waarde van de Pacific-mandaten.

De voornaamste economische betekenis van Nieuw-Guinea is gelegen in zijn tropischen landbouw en zijn minerale bronnen. In 1933 werden 59.040 tons copra voor export geproduceerd. Dit is 3.6 pCt. van het wereldtotaal.

Het Australische gouvernement moedigt het planten van andere producten aan, hetgeen, gezien de prijsdaling van copra en de meerdere geschiktheid van den bodem voor vele andere producten, wel succes zal hebben. Men is o.a. begonnen met koffie, cacao, sisal hennep, tabak, kapok, suiker, maïs, e.d., voornamelijk voor eigen consumptie. Hoewel pl.m. 60 pCt. van de oppervlakte zal kunnen worden ontgonnen is het thans bewerkte deel hier slechts een zeer klein onderdeel van.

Het belangrijkste is voor Nieuw-Guinea de exploitatie van haar minerale bronnen. Goud is het belangrijkste uitvoerartikel; de productie steeg van 52.272 fine ounces in 1931 tot 211.099 in 1934, wat in dat jaar 0.75 pCt. van de wereldproductie beteekende. De exploitatie geschiedt door particuliere ondernemingen, met particulier kapitaal. Men benut de aanwezige waterkracht en heeft de moeilijkheden bij het transport van goud en machines ondervangen door het gebruik van vliegmachines.

Ook ijzer, olie en enkele andere mineralen als o.a. koper en platina worden geacht aanwezig te zijn en gemakkelijk verkrijgbaar door een gunstige ligging t.a.v. de zee.

Ruim 85 pCt. van den export, voornamelijk uit goud bestaande, gaat naar Australië. De invoer blijft ver onder den export. In de onmiddellijke toekomst zal Nieuw-Guinea waarschijnlijk geen belangrijke importmarkt worden. De inheemsche bevolking is gering (naar schatting een 600.000), terwijl het klimaat voor blanken ongeschikt is. Slechts ten koste van groote uitgaven zouden de omstandigheden voor kolonisatie van blanken kunnen worden verbeterd. Hoewel het de economische ontwikkeling ten goede zou komen, is immigratie van Aziaten door de Australische wet verboden.

Nauru (2577 inw.), hoewel onder mandaat van drie landen staande, wordt door de Australische regering bestuurd. Het voornaamste product is fosfaat. In 1934 exporteerde het 4.8 pCt. van het wereldtotaal.

West-Samoa (53.087 inw.) is vruchtbaar en geschikt voor den aanplant van cacao, kokospalmen, bananen en eenige minder belangrijke producten. De eilanden hebben een groote en snelgroeijende bevolking. Hoewel vruchtbaar is de oppervlakte te klein voor groot-ondernemingen. Destijds werd West-Samoa als de meest welvarende Pacific-bezitting van Duitschland beschouwd. Door de prijsdaling van de voornaamste producten beteekent het thans voor Nieuw-Zeeland een verliespost.

Op de Japansche mandaat-eilanden steeg het inwonertal van 52.222 in 1920 tot 85.605 in 1934 door de sterke Japansche emigratie.

Deze eilanden beslaan een oppervlakte van 830 vierkante mijlen en liggen verspreid over 1.000.000 vierkante mijlen oceaan. Zij zijn over het algemeen vruchtbaar en gezond voor een niet-inheemsche bevolking. De voornaamste producten voor den oorlog

Nieuw-Zeeland bestuurt West-Samoa; Nauru hoort bij Australië, Nieuw-Zeeland en Groot-Britannië; Australië beheert de N. O. helft van Nieuw-Guinea en aangrenzende eilanden; Japan heeft onder mandaat de Marianne, Caroline en Marshall-eilanden (behalve Guam, wat aan de Vereenigde Staten behoort).

waren copra en fosfaat. Tegenwoordig is suikerriet het belangrijkste product.

Voor den suikeraanplant zijn groote bedragen beschikbaar gesteld.

Door subsidies poogt de Japansche Regeering de groententeelt, veeteelt en visscherij te ontwikkelen. De economische leiding van deze eilanden is in handen van de South Seas Development Co. met tegenwoordig een kapitaal van Yen 7.000.000. De Company leidt niet alleen ondernemingen, maar organiseert ook de immigratie van Japanners. De handel is geheel door Japansche gemonopoliseerd. De Japansche Regeering is op het oogenblik bezig met plannen voor een zeer intensieve ontwikkeling. Voor uitbreiding van landbouw, industrie en communicatiemiddelen zullen Yen 150.000.000 beschikbaar worden gesteld. Voor de economische expansie naar het Zuiden zullen deze eilanden, naast Formosa, als basis kunnen worden gebruikt.

Concludeerend ten aanzien van de vroegere Duitse bezittingen wijzen de schrijvers (Harriet Moore en Marian Cannon) op de relatieve onbelangrijkheid van deze gebieden. Alleen de Japansche mandaat-eilanden zijn geschikt voor Europeesche kolonisatie. Een belangrijke markt zullen echter ook deze eilanden met hun 80.000 inwoners nooit worden. Als grondstoffenleverancier leveren de eilanden van de wereldproductie van fosfaat 6 pCt.; van goud 0.8 pCt.; van suikerriet 0.03 pCt. en van copra 5.5 pCt.

Elders worden deze producten echter goedkoper voortgebracht. Zij hebben dus alleen betekenis voor een land, dat verschillende goederen kan kopen, welke het anders, tengevolge van transfermoelijkheden, heelemaal niet kan krijgen. Zoo zou Duitschland door den invoer van copra uit koloniale bezittingen zijn boter-probleem kunnen verzachten.

Maar, zooals reeds opgemerkt, de economische voordeelen zouden verre worden overtroffen door de extra-kosten, welke de lange afstand met zich brengt.

INGEZONDEN STUKKEN.

BEPERKING VAN DE MELKPRODUCTIE EN RATIONALISERING VAN HET MELKVEEHOUDERSBEDRIJF.

De Heer P. Krediet schrijft ons:

Op het naschrift van Dr. Hoek zou ik niet zijn teruggekomen, indien daarin niet opnieuw met een foutieve redeneering de „dure botertop” ten tooneel was gevoerd geworden.

Het betoog in zijn naschrift steunt hierop: Punt (lees: stelling) 5 en 6 zijn juist voor wie punt 1 en 2 aanvaardt.

Hierbij moet men bedenken, dat de stellingen 5 en 6 voor melk zijn opgesteld, doch in dezelfde stellingen een toepassing op de boter verwerkt is. Dit raakt de kern van het geschilpunt, want het gaat er bij het al of niet bestaan van den „duren botertop” niet om, dat er boventallige koeien zijn (de stellingen), maar waar die koeien zijn (op welke bedrijven de stellingen mogen worden toegepast). En juist bij de toepassing — mijn betoog, dat de boventallige koeien zich bevinden in de bedrijven der consumptiemelkers, is niet bestreden — heeft Dr. Hoek gefaald.

De toepassing staat los van een stelling, m.a.w. een stelling kan juist zijn, terwijl de toepassing niet deugt. Daarom heeft Dr. Hoek met zijn beroep op en nadere toelichting bij de stellingen 1 en 2 in geen enkel opzicht bewijsgronden aangevoerd voor zijn bewering, dat „onze botertop tot een extra hoogen prijs wordt geproduceerd”.

Punt 1 behoeft, na de opheldering in het naschrift omtrent de vermoedelijke afwijking van de cijfers der vroegere veetellingen, geen bespreking meer. Bij punt 2 dient nog een kleine aantekening te worden gemaakt.

Uit de toelichting bij dit punt blijkt, dat Dr. Hoek de waarde miskent van den machtigen hefboom, welke crisisnood en bedrijfsverliezen bij het rationaliseeringsproces vormen. Zou het werkelijk „volslagen uitgesloten” zijn, dat „onze oer-konservatieve hoerenbevolking” ontvankelijk is voor moderne, d.w.z. betere methoden? Dr. Hoek geeft hierop zelf het antwoord, waar hij in de daarop volgende alinea toegeeft: „Alles doorcengenomen, kan er op veevoedergebied wel iets bereikt zijn”. In zekere mate (over de juiste mate zullen wij het wel niet eens worden) is dit dus een bevestiging van mijn opmerking bij zijn stellingen 2 en 3: „Er moet dus sindsdien toch wel iets in het melkveeoudersbedrijf zijn gerationaliseerd”.

Naschrift. *Mijn betoog, dat de boventallige koeien zich bevinden in de bedrijven der consumptiemelkers, is niet bestreden*, zegt de heer Krediet.

De boventallige koeien, waar het hier om gaat, diogene, nl., die een gevolg zijn van de uitbreiding van den melkveestapel sinds 1930, bevinden zich zeer in het bijzonder in de bedrijven der industriemelkers. Uitbreiding in het boterproductiegebied: 14 pCt. Uitbreiding in het kaas- en consumptiemelkgebied: 5 pCt. Deze cijfers heeft de heer Krediet niet bestreden. Hij kan ze ook niet bestrijden: ze staan vast. Vraag: wie heeft in zijn redeneering gefaald? —

Overigens is het een niet te weerspreken feit, dat juist de boterproductie tengevolge van de uitbreiding van den melkveestapel sterk is toegenomen. Wat wil men beter bewijs voor den samenhang tusschen het ontstaan van den melkveestapeltop en dat van den (extra-duren) botertop? H.

(Discussie gesloten. Red.)

ONTVANGEN BOEKEN.

Arbeidsrecht door Mr. S. Mok. (Amsterdam, 1936; N.V. De Arbeiderspers. Prijs f 2.90).

Het is de bedoeling in dit boek een samenvatting te geven van het geheele Nederlandsche arbeidsrecht. Met literatuur en jurisprudentie heeft schrijver nauwkeurig rekening gehouden. Na een korte inleiding over begrip en wezen, wordt de geschiedenis van het arbeidsrecht in de verschillende landen besproken. De verschillende wetten, op de arbeidsverhouding betrekking hebbende, de sociale verzekering, de arbeidsgeschieden, enz. evenals het internationale arbeidsrecht zijn behandeld.

International Chamber of Commerce.

Brochure, waarin doel, werk en organisatie van de Internationale Kamer van Koophandel.

Aanvoeren in tons van 1000 kg.

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	21/28 Maart 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	21/28 Maart 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	1926	1935
Tarwe	20.654	264.945	252.099	—	4.361	3.357	269.306	255.456
Rogge	10.249	64.925	60.402	400	800	281	65.725	60.683
Boekweit	629	4.788	6.552	—	100	—	4.888	6.552
Mais	13.381	203.072	197.316	2.617	42.249	33.165	245.321	230.481
Gerst	5.678	75.613	104.593	—	5.635	10.340	81.248	114.933
Haver	1.925	14.923	33.257	—	20	1.460	14.943	34.717
Lijnzaad	747	43.221	21.678	2.980	69.951	151.371	113.172	173.049
Lijnkoek	2.000	23.225	4.350	—	175	—	23.400	4.350
Tarwemeel	582	6.052	4.632	235	1.221	1.585	7.273	6.217
Andere meelsoorten	986	8.110	9.281	30	613	997	8.723	10.278

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Table of bank discount rates for various cities including London, Paris, Amsterdam, etc., with columns for date and rate.

OPEN MARKT.

Table of open market rates for various locations like Amsterdam, London, Berlin, etc., with columns for month/year and rate.

1) Koers van 27 Maart en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag 2) 26/29 Maart.

WISSELKOERSEN.

KOERSSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates in the Netherlands for various cities including London, Berlin, Paris, etc., with columns for date and rate.

Table of exchange rates for various cities including Stockholm, Copenhagen, Oslo, Buenos Aires, Montevideo, etc., with columns for date and rate.

* Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. *) Part. opgave. In 't iste of 2de No. van ieder maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates in New York for various locations like London, Paris, Berlin, Amsterdam, etc., with columns for date and rate.

KOERSSEN TE LONDEN.

Table of exchange rates in London for various locations like Alexandria, Athens, Bangkok, etc., with columns for place and date.

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen, 27 Febr. 17.02. 2) Offic. not. 7 Mrt. 39 1/2; 17 Mrt. 39 1/2; 20 Mrt. 39 1/2; 26 Mrt. 39 1/2. 3) Id. 11 Mrt. '35 4 1/4. 4) 90 dg. Vanaf 28 Aug. laatste 'export' notering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Table of silver and gold prices for London and New York, with columns for date and price.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Table of the status of the government treasury, including income, expenses, and debt, with columns for date and amount.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table of Dutch-Indonesian floating debt, including Java and Suriname, with columns for date and amount.

SURINAAMSCHES BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table of the main items of Surinamese Bank assets and liabilities, with columns for date and amount.

